

Journal of Social Sciences of Mus Alparslan University

anemonDerginin ana sayfası: <http://dergipark.gov.tr/anemon>**Araştırma Makalesi • Research Article****Morphological Characteristics of the Lice Dialect in the Zazaki**

Pınar Yıldız*

Abstract: The Kurdish Kirmancki (Zazaki) language is classified into three main dialects: the northern dialect (Dersim, Koçgiri, Erzincan, Varto), the central dialect (Elazığ, Bingöl, Lice, Silvan), and the southern dialect (Siverek, Çermik, Çüngüş, Dicle, Eğil, Ergani, Adıyaman). The Lice dialect belongs to the central dialect group; however, significant linguistic differences exist within the central dialect itself. Specifically, the Lice dialect differs from the Elazığ and Bingöl dialects in various morphological features. Additionally, the influence of the Kurmanji-speaking population in the Lice region has left a noticeable impact on the Zaza dialect spoken there. This study aims to provide a general morphological overview of the Lice dialect by analyzing written folkloric texts. In particular, we will examine its morphological structure through fundamental linguistic categories such as nouns, pronouns, adjectives, adverbs, prepositions, and verbs. Where relevant, comparisons will be made with the standard written form of Zazaki to highlight differences and unique characteristics.

Keywords: Lice dialect, morphology of Lice dialect, Zazaki, Kirmancki, central dialect

Lice Ağzı Zazacasının Morfolojik Özellikleri

Öz: Kürtçenin Kirmanckî (Zazakî) lehçesi üç temel ağza ayrılmıştır: Kuzey ağzı (Tunceli, Koçgiri, Erzincan, Varto); merkez (Elazığ, Bingöl, Lice ve Silvan); güney ağzı (Siverek, Çermik, Çüngüş, Dicle, Eğil, Ergani, Adıyaman). Lice ağzı merkez ağzının içerisinde yer almaktadır. Ancak merkez ağzı da kendi içerisinde farklılıklar gösterir. Yani Lice ağzı birçok dilbilimsel özellik bakımından Elazığ ve Bingöl ağızlarından farklılık göstermektedir. Lice bölgesinde Kurmanci konuşan nüfusun hakimiyetinin bu bölgedeki Zaza ağzını da etkilediği açıktır. Bu çalışmamızda Lice ağzıyla yazılmış yazılı folklorik metinlerden faydalanarak bu ağzın genel bir morfolojik şemasını göstermeye çalışacağız. Bilhassa “isim, zamir, sıfat, zarf, edat ve fiil” gibi morfolojinin temel konuları çerçevesinde Lice ağzının morfolojik bir betimlemesini yapmaya çalışacağız. Yer yer bu ağzı standart yazı dili ile karşılaştırıp farklılıkları göstermeye çalışacağız. Yer yer ise bu ağzın kendi içerisindeki farklılıklarını ve ayırt edici özelliklerini göstermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Lice ağzı, Lice ağzının morfolojisi, zazakî, kirmanckî, merkez ağzı

Xususîyetê Morfolojîk Yê Fekê Licê

Kilmvate: Kirmanckî (zazakî) sey hîrê fekan yê bingeyênan teqşim biya: Fekê vakurî (Dêrsim, Koçgîrî, Erzincan, Gîmgim); merkez (Xarpêt, Çewlîg, Licê û Silvan); fekê başûrî (Sêwregî, Çêrmûg, Şankuş, Pîran, Gêl, Erxenî, Aldûş û Semsûr). Fekê Licê miyanê fekanê merkezî de ca gêno. La miyanê fekanê merkezî de zî ca-ca cîyayî û

* Dr. Araştırma Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-8175-0879 pinariyildiz@artuklu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Yıldız, P. (2025). Lice ağzı zazacasının morfolojik özellikleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 92–130. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1541717>

Received/Geliş: 01 Sep/Eylül 2024

Accepted/Kabul: 30 Dec/Aralık 2024

Published/Yayın: 30 Apr/Nisan 2025

bedilîyayîşî est ê. Yanî hetê zafê xususîyetan yê ziwannasiye ra fekê Licê, ê Xarpêt û Çewlîgî ra cîya yo. Herêma Licê de serdestîya nufusê kurmanckî qiseykerdoxan eşkera yo ke na rewşe ca-ca zazakîya na mintîqa ser o zî tesîr kerdo. Na xebate de ma do bi saya metnanê nuştekiyanê folklorîkanê nê feki yew şemaya morfolojîyê fekê Licê vejê werte. Bilhesa ma do meseleyanê serekeyan yê morfolojîyê sey “nameyî, zemîr, sifet, zerf, edat û karî” yê na mintîqa bidê daşinasnayene. Na xebate de ma do hewl bidê ke teswîrêkê morfolojî yê fekê Licê virazê. Ca-ca ma do nê feki bi fekê standardî ya bidê têver û ferqanê ci bimojnê ra. Ca-ca zî ma do ferq û cîyayî yê ke mabênê nê feki de bi xo est ê, bimojnê ra.

Kilîçekuyî: fekê Licê, morfolojîyê fekê Licê, zazakî, kirmanckî, fekê merkezi

Introduction

The Kurdish Kirmanckî (Zazaki) language is divided into three main dialects: the northern dialect (Tunceli, Koçgiri, Erzincan, Varto), the central dialect (Elazığ, Bingöl, Lice, Silvan), and the southern dialect (Siverek, Çermik, Çunguş, Dicle, Eğil, Ergani, Adıyaman). As seen here, the Lice dialect falls within the central dialect group. However, notable linguistic differences exist even within the central dialect itself. In particular, the Lice dialect differs from the Elazığ and Bingöl dialects in many morphological and phonological features. Additionally, the dominance of Kurmanckî (Kurmanji)-speaking populations in the Lice region has influenced the Zaza dialect spoken there.

Geographically, Lice is bordered by Çewlig (Bingöl) to the north, Hezro (Hazro) and Karaz (Kocaköy) to the south, Hêni (Hani) to the west, and Pasûr (Kulp) to the east. The Zazaki-speaking population lives alongside Kurmanji speakers in many of these areas. While Çewlig and Hêni predominantly host Zazaki speakers, Lice, Pasûr, Hezro, and Karaz have both Zazaki and Kurmanji-speaking populations.

A linguistic survey of central villages in Lice, as classified by the headman's office, reveals the following distribution: 34 villages speak Zazaki, 20 villages speak Kurmanji, 1 village is bilingual (Zazaki and Kurmanji), 1 village speaks Arabic. In the hamlets of Lice, the distribution is as follows: 99 hamlets speak Zazaki, 21 hamlets speak Kurmanji, 2 hamlets are bilingual (Zazaki and Kurmanji) (Lezgîn, 2009).

Zazaki grammar books and linguistic studies have generally focused on specific dialects, rather than the language as a whole. Some of the most notable works include: Oskar Mann's (1932) grammar, which was based on the Siverek and Bingöl dialects (Mann, 1932); Terry Lynn Todd's doctoral dissertation, *A Grammar of Dimili, Also Known as Zaza* (1985), which, despite being referred to as a general grammar of Zazaki, was actually based on the Siverek and Çermik dialects (Todd, 2008); Zilfi Selcan's doctoral thesis, which focused on the northern dialect (Selcan, 1998); Munzur Çem's grammar book, which, while comparing various Zazaki dialects, was primarily based on the northern dialect (Çem, 2013); Ludwig Paul's and Malmîsanij's doctoral dissertations, which provided a broader and more comprehensive analysis by incorporating examples from different Zazaki dialects and regions (Paul, 1998; Malmîsanij, 2015). Although these works have significantly contributed to Zazaki linguistics, more research is needed to systematically document the different dialects of Zazaki. Dialectological studies play a crucial role in identifying and categorizing the unique linguistic characteristics of each Zazaki dialect within an academic framework.

In recent years, various master's and doctoral theses from departments of Kurdish Language and Culture at different universities have examined Zazaki dialects: İbrahim Bingöl compared the Çewlig and Gimgin dialects in his master's thesis (Bingöl, 2023) and later analyzed the grammar of the Gimgin dialect in his doctoral thesis (Bingöl, 2021); Yaşar Baluken studied the Çewlig dialect, analyzing its phonology, morphology, and syntax (Baluken, 2019); Murat Başaran explored Zaza tribal dialects in Siverek in his master's thesis (Başaran, 2019); Pınar Yıldız focused on Karacadağ Zazas and their dialects (Yıldız, 2017) and later examined the Modan Zazas and their dialects in her doctoral thesis (Yıldız, 2023); Esat Şanlı compared the Lice dialect of Zazaki with Kurmanji (Şanlı, 2017); Semra Söylemez studied sound changes in the Melekan, Gaz, and Muradan villages of Bingöl (Söylemez,

2014); M. Mamet Qetekonij documented the linguistic features of the Şankuş (Çunguş) dialect (Qetekonij, 2018); Maşide Biricik analyzed phonetic shifts in Zazaki across Dêrsim (Tunceli), Çêwlig (Bingöl), Gêl (Eğil), Çêrmûgi (Çermik), and Sêwas (Sivas) (Biricik, 2019). While significant research has been conducted on northern, central, and southern Zazaki dialects, there remains a need for further dialectological studies to comprehensively document and analyze Zazaki's linguistic diversity. The Lice dialect, as a central Zazaki variety, exhibits distinct morphological and phonetic traits influenced by both Zazaki and Kurmanji-speaking communities. Continued research in this area will contribute to a more systematic classification of Zazaki dialects, ensuring their preservation and scholarly recognition.

Objective

Despite its rich oral tradition, Zazaki was transcribed relatively late, and today, significant gaps remain in the field of Zazaki literature. These gaps are not limited to literary traditions but also extend to Zazaki grammar and linguistic studies. Although some grammar studies have been conducted, and there has been a relative increase in dialect research, the deficiencies in this field remain evident. While certain Zazaki dialects have been documented and analyzed for their grammatical features, a comprehensive classification and description of many dialects has yet to be established. In other words, Zazaki dialectology remains an underdeveloped field. Some Zazaki dialects have yet to be studied linguistically. While research has been conducted on Sêwregi (Siverek), Pîran (Dicle), Dêrsim (Tunceli), and Çewlig (Bingöl) dialects, a systematic grammatical analysis of many other dialects is still lacking. Given that Zazaki is increasingly at risk of extinction, the urgency of such studies is clear.

This study aims to analyze and document the morphological characteristics of the Lice dialect of Zazaki. Morphological features form the fundamental structure of any dialect or language, providing a framework for understanding its linguistic system. Although folkloric and literary texts written in the Lice dialect exist, they are insufficient for fully defining its grammatical structure. The Lice dialect also exhibits regional variations, making it essential to conduct a systematic morphological analysis beyond these existing texts.

In this study, we present a general morphological framework of the Lice dialect by analyzing written folkloric texts. Specifically, we describe the morphological structure of the dialect through key grammatical categories, including nouns, pronouns, adjectives, adverbs, prepositions, conjunctions, and verbs. Where relevant, we compare the Lice dialect with the standard written form of Zazaki to highlight linguistic differences. Additionally, we identify distinctive features of the Lice dialect that set it apart from other Zazaki dialects.

Method

This study employs a synchronic linguistic approach using the descriptive grammar method. Folkloric texts collected from the Lice dialect serve as the primary data source. These texts were analyzed to identify and describe the morphological features of the dialect, with direct examples drawn from them.

Since literary texts typically adhere to a more standardized language rather than reflecting local dialectal features, the works of Lice writers such as Roşan Lezgîn and Mehmûd Nêşite were not included in the sample selection. Instead, this study focuses exclusively on folkloric texts collected from the Lice dialect and linguistic research conducted on this dialect.

The primary studies and sources utilized in this research include: Esat Şanlı's master's thesis, which compares the Hezan dialect of the Zaza-speaking village of Lice with Lice Kurmanji; Îhsan Tektaş's master's thesis, which examines and compares folktales from the Zaza-speaking Comelaş village of Lice; Ersel Dogu's non-thesis master's project, which includes tales collected from the Zaza-speaking Beney and Licokê villages of Lice; Mihani Licokîc's collection of folktales and folk songs, compiled from the Zaza-speaking Licokê village of Lice. Licokîc has gathered extensive raw linguistic

material from the region, and this study incorporates several folkloric texts from the villages of Zenge and Dingilhewa in Lice. Oral sources were used to document examples from the Zaza-speaking Qeldar village of Lice. The folkloric texts presented in these studies have been included in this analysis because they preserve the originality of the Lice dialect. All examples cited in this study come from these primary sources, ensuring that the morphological description remains authentic and representative of the dialect.

Names in Lice Dialect Zazaki

Case

In Zazaki, there are three primary morphological cases: Simple case; Oblique case; Vocative case. Additionally, semantic cases such as accusative, dative, locative, and ablative are indicated by prepositions like *ra*, *rê*, *ro*, *de/der*. However, since these cases are formed syntactically rather than morphologically, they are not included in the subcategories of morphological case in this study.

Simple Case

In the simple case, nouns appear in their base form, whether singular or plural. Singular nouns do not take any suffix, whereas plural nouns take the article suffix {-î}. This rule applies to Lice Zazaki, as demonstrated in the examples below:

“Lajek yeno.” (singular) – “The boy is coming.”

“Lajekî yenê.” (plural) – “The boys are coming.”

Oblique Case

In the Lice dialect of Zazaki, the oblique case is marked differently for masculine, feminine, and plural nouns: Masculine nouns take the article {-î}. Feminine nouns take the article {-i} (which differs from the standard Zazaki article {-e}, reflecting a phonetic shift in the Lice dialect). Plural nouns take the article {-an}. These forms are consistent with standard Zazaki, except for the feminine oblique marker {-i}, as seen in the examples below:

“Ez Ehmedî vînena.” (masculine) – “I see Ahmed.”

“Ez Guli vînena.” (feminine) – “I see Gule.”

“Ez tûtan vînena.” (plural) – “I see the children.”

Vocative Case

In Zazaki, the vocative case is used to directly address someone or something. The standard vocative suffixes are: {-o} for masculine nouns; {-ê} for feminine nouns; various forms for plural nouns, including {-îno}, {-ino}, {-no}, {-êno}, {-ênê}, {-êne}, {-nê}, {-înî}, {-nî} (Gündüz, 2009: 50)

Masculine Vocative Form: In the Lice dialect, the {-o} suffix is consistently used for masculine nouns in the vocative case:

“Şako!” (Licokic, 2007: 18) – “Şako!”

“Gawo, gawo! Sil bide.” (2007: 32) – “Ox! Ox! Give me dung.”

Feminine Vocative Form: For feminine nouns, the {-ê} suffix is commonly used:

“Rihê, Rihê, min rê kardî bîya!” (2007: 19) – “Rihê! Rihê! Bring me a knife!”

“Pîrê, Pîrê! Dimê min bide.” (2007: 31) – “Old woman! Give me my tail.”

“Darê, darê! Velg bide.” (2007: 31) – “Tree! Tree! Give me tree leaves.”

“Kergê, kergê! Hakan bide.” (2007: 32) – “Chicken! Chicken! Give me eggs.”

Plural Vocative Forms: In the Lice dialect, the plural vocative suffixes identified include {-îno}, {-ên}, {-î}:

“Gawanîno! Şima gawanê kamî yê?” (2007: 21) – “Shepherds! Whose shepherds are you?”

“Tutên, ez nêweşê mergî ya.” (Tektaş, 2017: 79) – “Guys! I’m about to die.”

“Merekî, Merekî! Simer bide.” (2007: 33) – “Haystack! Haystack! Give me hay.”

Omission of the Vocative Suffix: Interestingly, in some cases, the vocative suffix is omitted in the Lice dialect:

“Heddad! Heddad! (n) Darî bide.” (2007: 32) – “Blacksmith! Blacksmith! Give me a sickle-shaped knife.”

“Dikandar, dikandar! (n) Solan bide.” (2007: 33) – “Shopkeeper! Shopkeeper! Give me shoes!”

“Kuwari, kuwari! (n) Xilt bide.” (2007: 32) – “Barn! Barn! Give me millet and wheat.”

“Xizîna, xizîna! (m) Peran bide.” (2007: 33) – “Treasure! Treasure! Give me money.”

“Keyney, keyney! (zfh)” (2007: 33) – “Girls! Girls!”

The Lice dialect of Zazaki follows standard morphological case marking but exhibits regional variations, particularly in the oblique and vocative cases. The feminine oblique marker {-î} is a distinctive feature of the Lice dialect, diverging from the standard {-e}. Additionally, while vocative suffixes are generally retained, there are instances where they are omitted in spoken usage. These findings highlight the unique morphological characteristics of the Lice dialect, contributing to a more comprehensive understanding of Zazaki dialectology.

Indefinite Nouns

Zazaki does not have a definite article or suffix, meaning that all independent nouns are inherently definite. In many Zazaki dialects, definite singular nouns become indefinite with the suffix {-ê}. However, in the Lice dialect, nouns are made indefinite using the suffixes {-êk}, {-êke}, or {-êki}:

“Rocêk reyna xo rê dewêk ra agêreno.” (Tektaş, 2017: 31) – “One day, he returns from a village again.”

“Bizêk sere birneno.” (2017: 63) – “He slaughters a goat.”

“Mêrdeyê xwu rê sehenêke, xwure zî tasêke xuşab kena ci. (Doğuç, 2024: 11) – “She pours a bowl of compote for her husband and a bowl of compote for herself.”

“Wa Hz. Suleyman xelatêke bido mi.” (2024: 12) – “May Prophet Solomon give me a reward.”

“Verê yenî de gulêke kerda a.” (2024: 22) – “A rose has bloomed next to the fountain.”

However, when nouns are used with adjectives, the indefinite suffixes change based on gender:

Feminine nouns take the suffix {-êka}.

Masculine nouns take the suffix {-êko}.

“Xwura ez zî ro cînîyêka zana geyrayne.” (2024: 18) – “I am also looking for a knowledgeable woman.”

“Pîrêko aqilmend vano.” (2024: 24) – “A wise man says.”

Izafe in Noun Phrases

In Zazaki, number (singular/plural) and gender (feminine/masculine) influence noun phrases, whereas plural nouns are gender-neutral (Gündoğdu & Bulan, 2023: 2). One of the most distinctive features of the Lice dialect is that the difference between masculine and feminine gender disappears in noun phrases. Instead, all nouns take the masculine article {-ê} in noun phrases, regardless of gender:

“Keynê Hesênî” – “Hasan’s daughter”

“Lacê Hesênî” – “Hasan’s son”

“Gayê ma” – “Our ox”

“Mangê ma rind a.” – “Our cow is beautiful.”

“Dewê ma” – “Our village”

However, this neutralization of gender applies only to noun phrases. In adjective phrases, masculine and feminine distinctions are preserved:

“Keyna dergî” – “Tall girl”

“Laceko derg” – “Tall boy”

“Gayo çimsûr” – “Red-eyed ox”

“Manga bori” – “Cow named Bore”

“Dewa weşî” – “Beautiful village”

Interestingly, this gender-neutral pattern in noun phrases is not consistent across all villages in Lice. According to data from folkloric texts from the Comelaş village of Lice, gender distinctions are still preserved in this village, following the standard Zazaki pattern:

Feminine nouns use the {-a} articulation suffix.

Masculine nouns use the {-ê} articulation suffix.

Examples from Comelaş village:

“Keynaya damarî.” (Tektaş, 2017: 42) – “Stepmother’s daughter”

“Damarîya Fatik ya bena kena zereyê tenûr.” (2017: 43) – “Fatik’s stepmother takes him and puts him in the tandoor.”

“Cita xo keno û yeno keye.” (2017: 44) – “He plows his farm and returns home.”

“Rocêk waya hîrê birayan cayan pank kena.” (2017: 59) – “One day, the sister of three brothers was cleaning the floor.”

“Pîra dêw yena gûnîya keynek mismisnena û şîna.” (2017: 61) – “The giant woman comes, sucks the girl’s blood, and leaves.”

“Veyvî tomete bi gorima xo kenê.” (2017: 62) – “Brides slander their sisters-in-law.”

“Teleyê sincî binê linga to di şêro, serê ling di bierzo; hetanî derzîna mi nêbo, dermanê linga to çin bo.” (2017: 62) – “Let the thorn enter from under your foot and come out from above it; without my sting, your foot will have no cure.”

“Yew şêxî va dermanê paştîya mêsa to goza Hindîstanî ya.” (2017: 81) – “A sheikh said that the cure for your back is coconut.”

Pronouns

Personal Pronouns

There are also two groups of personal pronouns in the Lice dialect, which we have shown in the table below, comparing them with the standard dialect. We have indicated the pronouns with several variants and the villages where the pronouns are used in a footnote:

Table 1. Personal Pronouns of Lice Dialect

	Nominative		Oblique	
	Standard	Lice Dialect	Standard	Lice Dialect
1st Person Singular	Ez	Ez / E	Mi	Min / Mi
2nd Person Singular	Ti	Ti	To	To
3rd Person Singular/fem.	A	Ya	Aye	Ya (Aya?) ¹ / Aye ²
3rd Person Singular/masc.	O	We / Ew ³ / Aw/ Yo	Ey	Yî ⁴ / Yi ⁵ / Ê ⁶
1st Person Plural	Ma	Ma	Ma	Ma
2nd Person Plural	Şima	Şima	Şima	Şima
3rd Person Plural	Ê	Yî ⁷ / Ê ⁸	Înan	Yîn / Îne ⁹ / Cînan ¹⁰

In personal pronouns, there are generally great differences in variations between Zazaki dialects and the standard in third persons. As can be seen from the table above, there are different variants in the Lice dialect in third persons (masculine, feminine, plural), and these variants differ from the standard written language. As can be seen from the table above, there is the “ê” form for the third singular masculine for oblique. This “ê” form is also present in the Pasur region, which is close to the Lice region in terms of geographical location (Anuk, 2023; 354). Another interesting form is the “ew” form for the nominative, for the third singular masculine in the Licoke village, which is the same as kurmancki. For these different forms in the Lice dialect, we have shown examples from folkloric texts below:

Yo

“**Yo** zî rakono, çîyêk nêvînen” (Tektaş, 2017: 61). – “He also sleeps and sees nothing.”

“Birayo mîyanîn meraq keno û **yo** zî kono rahar şîno” (2017: 80). – “The middle brother becomes curious and he also sets off and goes.”

Cînan

“Şak wirzeno bîrxulê **cînan** rişneno” (Licokic, 2007: 14). – “Şak gets up and pours their bulgur.”

Ew

“**Ew** zî dima şîno war” (2007: 10). – “He also goes downstairs later.”

“Wa **ew** şoro, ez o arrişê to pero kerî” (2007: 26). – “Let him go, I will grind your grain.”

“**Ew** vano hal û mesela anakî ya” (2007: 51). – “He says that's the situation.”

¹ Dewa Qeldare (Çimeyo Fekkî)

² Dewa Hezane (Esat Şanlı)

³ Dewa Licoke (Mihanî Licokic)

⁴ Dewa Qeldare (Çimeyo Fekkî)

⁵ Dewa Comelaşe (İhsan Tektaş)

⁶ Dewa Hezane (Esat Şanlı)

⁷ Dewa Qeldare (Çimeyo Fekkî)

⁸ Dewa Hezane (Esat Şanlı)

⁹ Dewa Hezane (Esat Şanlı)

¹⁰ Dewa Licoke (Mihanî Licokic)

Yi

“Dêw **yi** ra vano” (Tektaş, 2017: 79). – “The giant calls him.”

“**Yi** rê kul û keder virazêno.” (2017: 91). – “It causes him trouble and grief.”

Ê

“Cang fikrêno ke şoro go pîre **ê** boro” (Doğuş, 2024: 34). – “Cang thinks that if he goes, the giant woman will eat him.”

Reflexives

In Zazaki, this pronoun is “xo”, but there are also variants of this pronoun in Zazaki, “xwe, xwi, xwo, xu, ho, hu” (Vateyî, 2005: 64). There are also “xu”, “xwu”, “xwi” variants for this pronoun in Lice dialect.

“Ma tîya de **xu** bi **xu** yê” (Çimeyo fekkî). – “We are here we are us.”

“Saye tera keno û bi kêf verê **xwu** dano seray” (Doğuş, 2024: 9). – “He cuts the apple and enthusiastically directs it towards the palace.”

“Mi hewnê **xwi** de o dî” (Çimeyo Fekkî). – “I saw him in my own dream.”

Reciprocal Pronouns

This pronoun is generally “yewbînî” and “yewbînan” in Zazaki. In the Lice dialect, we identified the variant “yewbînan” in Comelaşe village; the variant “werîbînan” in Qeldare village; and the variant “jobînan” in Licoke and Beney villages.

“Û kewtî pê, **yewbînan** berd û ard” (Tektaş, 2017: 160). – “And they clashed and carried each other away.”

“Çimê înan ginenê ro **jobînan** ro. Zereyê înan kona **jobînan**” (Doğuş, 2024: 24). – “Their eyes meet and they fall in love with each other.”

“Ma **werîbînan** ra zehf hes kenê” (Çimeyo Fekkî). – “We love each other very much.”

Anaphoric Pronouns

Ci

The pronoun “ci” is an anaphoric pronoun in Zazaki, which takes the place of the previously mentioned persons in the sentence. This pronoun is gender-neutral, number-singular and always oblique (Bingöl, 2021:58, Todd, 2008:48-49). In the Lice dialect, this pronoun is usually gender-neutral with the form “ci”. However, in the villages of Lice called Licoke and Beney, this pronoun has different forms according to gender. In other words, there is the form “cê” for masculine persons and the form “ca/cay” for feminine persons.

“Birayê **cê** (n) benê ganeyî” (Doğuş, 2024: 31). – “His brothers are resurrected.”

“Ya go Pîre bîyaro yan zî serey **cê** tera beno” (Licokic, 2007: 15). – “Either he will bring the old woman or her head will be cut off.”

“Baxçevan zî rewra zewecyayo la tûtê **cê** nêviraziyayê” (2024: 9). – “The gardener has also been married for a long time, but he has no children.”

“Çuçe serê textê zerrînî de ništa ro û qerwaşî der û dorê **ca** yê, **ci** rê bawêşîne kenê” (Licokic, 2007: 22). – “The bird was seated on its golden throne, and its servants were around it, fanning it.”

“Şima beryay **cay** (**m**) nêkerê a” (2007: 16). – “Do not open her door.”

Another anaphoric pronoun in the Lice dialect is “tera”.

“Oxx, ma **tera** xelesîyay!” (2007). – “Ouch, we got rid of that!”

“Cîneyê **cê** hawnêna ge mêrdeyê aye bêkêf o, **tera** persena” (2024: 10). – “When their wives see that their husbands are upset, they ask him about it.”

“Mi **tera** va.” (Çimeyo Fekkî). – “I told him.”

Demonstratives

In the Lice dialect, demonstrative pronouns are divided into two groups: simple and oblique. In the Lice dialect, these pronouns are categorized for proximal and distal, and there is also a gender difference.

Table 2. Simple Demonstrative Pronouns

Simple			
	Masculine	Feminine	Plural
Proximal: Lice Dialect	Eno	Ena	Enî
Proximal: Standard	No	Na	Nê
Distal: Lice Dialect	Aw / O	Aya	Ay/ Yi
Distal: Standard	O	A	Ê

As seen in the table above, the letter “e” in the simple proximal forms of the pronouns [e]na, [e]no, [e]nî has been preserved in the Lice dialect. These forms starting with “e” have also been preserved in the Pasur dialect (Anuk, 2023: 356). This letter “e” may have existed in the old form of this variant and has not been lost in the Lice dialect. Or this letter “e” has been derived in some variants later.

Table 3. Oblique Demonstrative Pronouns

Oblique			
	Masculine	Feminine	Plural
Proximal: Lice Dialect	Enî	Ena	Enînan /Enya/ Enîyan ¹¹
Proximal: Standard	Ney	Naye/ hena	Nînan
Distal: Lice Dialect	Ayî	Aya	Yîn
Distal: Standard	Ey	Aye	Înan

Interrogative Pronouns

The main interrogative pronouns in the Lice dialect are “kam, kamî, kamca, ça, sera, çi, seyîn, çîqa, se”. Below are sample sentences for interrogative pronouns from folkloric texts:

“Ti **kam** a, **kamcayî** ra ameya” (Tektaş, 2017: 58)? – “Who are you, where do you come from?”

¹¹ Dewa Licoke, (Ersel Doguç)

“**Kamî** kişt” (2017: 128)? – “Who killed him?”

“**Kam** eşkeno **kamî** boro” (Doğuç, 2024: 36)? – “Who can eat whom?”

“To xo rê eno kurk **ça** ra ardo” (2017: 8)? – “Where did you get this fur for yourself?”

“Enka Cang **ça** yo” (2024: 32)? – “Where is Cang now?”

“Ez o **ça** ra bizanî ma enka **ça** yê” (2024: 35)? – “How do I know where we are now?”

“**Çî** rê mêşine pê a saye merde” (2024: 12)? – “Why did the sheep die with that apple?”

“Wezîrî mi ra va ti ana bi kêf **sera** şinê” (2024: 12)? – “The vizier said to me: Where are you going with such joy?”

“Wetê erdê neqebikede **çi** esto” (2024: 28)? – “What lies beyond the field?”

“Heqê qamçûre **çiqa** yo” (2024: 30)? – “How much is the census tax entitlement?”

“Ez nêzana **se** bî” (2024: 12). – “I don’t know what happened.”

“Ti enka **seyîn** a? / Ez zî nêzana ez **seyîn** a” (2024: 25)? – “How are you now? I don’t know how I am now either.”

Indefinite Pronouns: These pronouns take the place of indefinite nouns. We have identified the following indefinite pronouns in the Lice dialect:

Kiçî: This pronoun is present in the villages of Licok and Beney in Lice. However, we could not detect this pronoun in the villages of Hezan, Qeldar and Comelaş in Lice.

“Xort endêke weşik o, **kiçî** nêşkeno bi di çiman biewnîyo tera” (2024: 18). – “The young man is so handsome that no one can look at him with their eyes.”

“**Kiçî** qeleşê dêsî ro seyîn yeno zere” (2024: 18). – “How can a person get in through a hole in the wall?”

“Keynek kena nêkena **çew** ya ra înan nêkeno” (2017: 57). – “No matter what the girl does, no one will believe her.”

“Ma **hergû** yew felqeyke borin” (2024: 10). – “Let’s each eat a piece.”

“Kalo ez **çîna** zî to ra bipersî” (2024: 17). – “Grandpa, let me ask you something else.”

“Ti meşo, **çîke** nêro sereyê to zî” (2024: 29). – “Don’t go, don’t let anything happen to you.”

“**Çîyêk** mi çinê yo. **Çîyê** pîre zaf o” (2024: 32). – “I have nothing. Grandma has something.”

“**Kam** gi hetêk goştê manga bor weno” (2017: 42)... – “Whoever eats the meat of a cow...”

“Kalo ez û yew mêrik ma eyro hameyî **etîya**” (2024: 16). – “Me and a man came here today.”

“Ê mi kê mi **etîya** di nîyo” (2017: 94). – “My home is not here.”

“Ha **tiya**, ha **haca** nîzdikî ro Cangî kena” (2024: 34). – “While saying here, there, she brings herself closer to Cang.”

Jo/Joy/Yew

Since the number one in the Lice dialect has two forms, “yew” and “jo/joy”, there are also “jo/joy/yew” forms for the indefinite pronoun meaning “someone”. This pronoun is also used as a numerical pronoun.

“La Elîcan goceka **yew** akena **yew** gêna, **yew** akena a bîn gêna” (2017: 94). – “But Elîcan opens one button and closes the other.”

“Ez nêwazena binî qencîya **yewî** de bimanî. / Madem waya to **yewa** zana ya” (Doğuç, 2024: 18). –

“I don’t want to be under anyone’s kindness. / Since your sister is a knowledgeable person.”

“La nêbo nêbo ti **joy** ra vacê” (2007: 25). – “But never tell anyone.”

“**Jo** tera Ehmed lacê Musê Axan o” (2007: 105). – “One of them, Ahmed, is the son of Musa from Axan.”

Relative Pronoun

For the relative pronoun “ke” in standard Zazaki, there are the forms “ke, ki, gi, g” in the Lice dialect:

“Eno çiy^o **ke** to diyo ti yewî ra nêvacê” (Doğuç, 2024: 14). – “Don’t tell anyone what you saw.”

“Koşka **ke** pûrt ra zî virazîyo go ver hevayî de bixerepiyo” (2024: 20). – “The mansion made of feathers will collapse in any case.”

“Çi insanê **ke** mi kiştê go heme bibê ganeyî” (2024: 37). – “All the people I killed will be resurrected.”

“Xorto **ki** yeno laj min o” (Çimeyo fekkî). – “The young man who came is my son.”

“Keyneka **gi** wanena waya min a” (Çimeyo fekkî). – “The girl who is studying is my sister.”

“Îxtîyarê **g**’ roniştê dewicê ma yê” (Çimeyo fekkî). – “The old people sitting are our villagers.”

Adjectives

In Lice dialect, the effect of gender and number is also seen in adjective phrases. Again, adjective phrases change in simple case and oblique.

Simple Case

Masculine: “Laceko derg hame” (Çimeyo Fekkî). – “The tall boy has arrived.”

Feminine: “Keyneka dergi hamê” (Çimeyo Fekkî). – “The tall girl has arrived.”

“**Keynaya** mi ya **delale**” (2024: 7). – “My lovely daughter”

Plural: “Lacekê dergî hamê” (Çimeyo Fekkî). – “The tall boys have arrived.”

Oblique Case

Masculine: “Lacekê dergî va” (Çimeyo Fekkî). – “The tall boy said.”

Feminine: “Keyneka dergi va” (Çimeyo Fekkî). – “The tall girl said.”

Plural: “Lacekanê dergan va” (Çimeyo Fekkî). – “The tall boys said.”

Demonstrative Adjectives

In the Lice dialect, demonstrative adjectives are divided into two groups: simple and oblique. In the Lice dialect, these adjectives are categorized for proximal and distal, and there is also a gender difference.

Table 4. Simple Demonstrative Adjectives

Simple			
	Masculin	Feminine	Plural
Proximal: Lice Dialect	Eno lacek (This boy)	Ena keyneki (This girl)	Enî tûtî (These children)
Proximal: Standard	No lajek	Na kêneke	Nê gedeyî
Distal: Lice Dialect	Aw lacek (That boy)	A¹²/Aya keyneki (That girl)	Ay lacekî (Those boys)
Distal: Standard	O lajek	A kêneke	Ê gedeyî

Table 5. Oblique Demonstrative Adjectives

Oblique			
	Masculin	Feminine	Plural
Proximal: Lice Dialect	Enî lacekî va. (This boy told me.)	Ena keyneki va. (This girl told me.)	Enî lacekan va. (These boys said it.)
Proximal: Standard	Nê lajekî va.	Na kêneke va.	Nê lajekan va.
Distal: Lice Dialect	Ay lacekî va. (That boy told me.)	Aya keyneki va. (That girl told me.)	Ay tutan va. (Those kids told me.)
Distal: Standard	Ê lajekî va.	A kêneke va.	Ê gedeyan va.

Interrogative Adjectives

Below we have shown sample sentences for interrogative adjectives in Lice dialect.

“La **çi** kul kewto pîzeyê şîma” (2024: 33). – “What kind of trouble has fallen upon you?”

“To **çi** cewabê mêrikî da” (2024: 7). – “What did you answer to the man?”

“Ez **kam** çimeyî ra aw borî, **kam** çimeyî ra dest û rîyê xo bişoyî” (2017: 41). – “From which source should I drink water, from which source should I wash my hands and face?”

“Bira, dê hela tewreyê ma bîyare, ma **çiqas** kerengî dayê arê” (2017: 127). – “Brother, bring our bag, how many acanthus we have collected.”

Indefinite Adjectives

Below are sample sentences from the Lice dialect for indefinite adjectives:

“**Çi** însanê ke pîre ê werdê heme benê ganeyî” (2024: 37). – “All the people eaten by the giant woman are resurrected.”

“Etya **endêke** candarê mi estê” (2024: 36). – “I have so many living beings here.”

Mi rê postey hebêke beranê hewt birînî bîyarê û **hergû** mûy wa zengilêke gire dê” (Licokic, 2007: 15). – “Bring me the fleece of a ram with seven wounds, each hair attached to a bell.”

¹² Esat Şanlı, 93.

“Çend zerec û arweşan ana pewcena” (2017: 58). – “She brings some partridges and rabbits and cooks them.”

“Şima xo rê çîqa hengur wenê borên” (2017: 33). – “No matter how many grapes you allow yourself to eat.”

“Go ena gule ancî ana gulanê weşikan bigîro” (2024: 22). – “This rose tree still produces such beautiful roses.”

“Mela, roco bîn şino mîyanê hêgayî” (2017: 23). – “The imam goes to the field the next day.”

Comparative

In Zazaki, the superlative degree is made with the suffixes {-tir} and {-êr}. In the Lice dialect, both of these suffixes are used for the superlative degree, but the suffix {-tir} is used more, which is similar to Kurmanjki.

“Ti zêdetir biyê weşik” (2024: 12). – “You have become much more beautiful.”

“Homayî ra pîlêr çew çin beno” (2017: 23). – “There is no one greater than Allah.”

Adverb

In Lice dialect, the basic adverbs are generally the same as in other Zazaki dialects. Below, we will show some adverbs that differ from other dialects or that change within the Lice dialect itself. In Lice dialect, some adverbs are the same as Kurmanjki, but these variants are not the same in all villages.

Interrogative Adverbs

“Keynayê mi ti çîrê hamiya keye” (2024: 39)? – “Girl, why did you come home?”

“Enka ti çîrê remaya” (2024: 39)? – “Why did you run away now?”

“Ez senî sere bibirnî” (2017: 116)? – “How should I cut it?”

“Şehîn / Çi haway” (2017: 92).

“Kiçî qeleşê dêşî ro seyîn yeno zere” (2024: 18)? – “How does one get in through the crack in the wall?”

“Qey ti wazena ma bimirin” (2024: 19)? – “Do you want us to die?”

Time Adverbs

“Ez o eyro şorî banîyî hela çî esto” (2024: 28). – “I’ll go today and see what’s there.”

“Enka ti çîrê remaya” (2024: 39). – “Why did you run away now?”

“Ez nika/eka yena” (Çimeyo Fekkî). – “I’m coming now.”

“Emserr” (Şanlı, 2017: 106) / “Emser” (Çimeyo Fekkî). – “This year”

“A gavî” (Şanlı, 2017: 106) / “A gamî” (Çimeyo Fekkî) – “At the time”

“Elik gava şino zere” (2007: 22)... – “When the Elik walks in...”

“Her gav (Şanlı, 2017: 106) / “Her gamî” (Çimeyo Fekkî). – “Momently”

“Key gi sereyê to kewt tengî şo çarşefa xo aki” (2017: 42). – “Whenever you get into trouble, go and open your robe.”

“Key /Kenga” (2017: 92). – “When”

Fekê Licê de tayê zerfî yê bînî:

“**Ana** weş awniyeno daranê xwu ra” (2024: 9)... – “He takes such good care of his trees...”

“**Ana / Anakî**” (2017: 109). – “such/ like this”

“Birayê aye **ûca** can dano û mireno.” (2024: 27). – “His brother dies there.”

“**Ewca**” (2007: 10). – “There”

“Ez **reyna** zî nêresaya kardîya xo.” (2017: 81). – “I still didn’t reach my knife.”

“Şinê, şinê, Fate **hewna** vana” (2017: 118). – “They go, they go, Fate says it again.”

“Ez **heyne** nêvana” (Çimeyo Fekkî). – “I won’t say it again.”

“Paşa **ancî** eno çî vînenno” (2024: 19). – “Pasha sees this thing again.”

“Ez **ena hewe** zî nêvacî çîke **heya hewêna** Homa pîl o” (2024: 19). – “I won’t say anything this time, next time Allah is greater.”

“**ena hew/ enew**” (Çimeyo Fekkî). – “this time”

“Cîtê **ena rey** kono şikan ser” (2017: 45). – “This time the farmer becomes suspicious.”

“Ez **hendî** bi to bawer niya û to rê cînîfî nêkena” (2024: 20). – “I don’t trust you anymore and I won’t be your wife.”

Preposition

The basic prepositions in Lice dialect, “bi, bê, de, pê, ra, rê” are the same in the villages used as a sample in this study. However, there are differences in the use of prepositions.

Ro

In Zazaki, the preposition “ro” generally gives dative and ablative meanings. In the villages of Hezan, Comelaş and Qeldar of Lice, this preposition generally gives the same meanings:

“Koyan **ro** geyreno” (Şanlı, 2017: 101). – “He wanders in the mountains.”

“Fatik cerebnena, yew rey di şimik linga ya **ro** ruşeno” (Tektaş, 2017: 43). – “Fatik tries it once, twice, and the slippers fit.”

But in the villages of Beney, Dingilhewa and Licoke of Lice, this preposition is used with different meanings and functions:

“Xwura ez zî **ro** cînîyêka zana geyrayne” (Doğuç, 2024: 18). – “I was already looking for a wise woman.”

Di De

The preposition “de”, which gives the dative meaning, also exists in the Lice dialect and in the Qeldar village sample, this preposition is used only with the form “de”. However, as it is known, the old form of this preposition is “di ... de”. In Ehmedê Xasî’s Mevlid, this preposition was used as a compound preposition like this form (Xasî, ?); (Xasî E. , 2013).

“Xerc kero yew dirheme kamo temam

Yo hevalê min **di** cennet **de** mudam” (Xasî M. E., ?: 29).

“Whoever spends a single dirham in its entirety,

He will have a friend in heaven forever.”

As can be understood from the above couplet taken from Xasî’s Mevlid, Xasî did not use this preposition in the form of “de” but in the form of “di ... de”. In the villages of Hezan, Beney and Licoke of Lice, this preposition is in the old form of “di ... de”.

“**Di** keyey îne **de** yew nêmando” (Şanlı, 2017: 101). – “There is no one left in their house.”

“Xwu **di** tenûre **de** limito” (2024: 32). – “She hid herself in the tandoor.”

“A çi keyna wa **di** mîyanê keynan **de**” (2007: 107)? – “What kind of girl is she among the girls?”

Di Ro: In the villages of Beney and Licoke of Lice, there is also the compound preposition “di ... ro”:

“Padişa û lacê xwu **di** verê dewêke **ro** vênênê ra” (2024: 24). – “The Sultan and his son pass by a village.”

“**Di** serê melhefê bûke **ro** yew espice vênena ra” (2024: 24). – “A louse crawls over the bride’s veil.”

Dir

The preposition “de”, which gives the locative meaning in Zazaki, has been preserved in the form of “der/dir” in some Zazaki dialects today. The preposition “dir” also exists in the villages of Hezan Beney and Licoke in Lice:

“Mi **dir** meye” (Şanlı, 2017: 103). – “Don’t come with me.”

“Ez o to **dir** bizewecî” (2024: 20). – “I will marry you.”

“Birayê keyneke zî aye **dir** nişeno ro û bermeno” (2024: 22). – “The girl’s brother also sits down and cries with her.”

Wa

The preposition “wa” is generally used with the form “ya” in many dialects of Zazaki, but this preposition is not very active in all Zazaki dialects. Kirkan explains the function of this preposition in this way: “Some prepositions in Zazaki should be considered as allomorphs of each other. For example, the prepositions “a”, “wa” and “ya” are very similar in meaning and form. As it is known, /y/ and /w/ are semi-consonants in Zazaki. Both of these sounds can be used interchangeably (Kırkan, 2021a: 213). In the Lice dialect, this preposition exists in the form “wa” in the villages of Hezan, Beney and Licoke:

“Çîke dare **wa** nêmando” (Şanlı, 2017: 103). – “There is something left on the tree.”

“Cang fam keno ke hebêna zî bino pîre **wa** go pîre nêmiro” (2024: 36). – “Cang understands that if she hits the old witch one more time, the witch will not die.”

Qeybê

The preposition “Qeybê”, which is used in the meaning of “for, for this reason”, is found in the villages of Licok and Beney in Lice. As it is known, this preposition is also found in many Zazaki dialects with the forms “bi qey, qey, qay, qaydê, semedê, seba”.

“Ez o berî **qeybê** ‘eks û înatê şarî” (2007: 108). – “I will come because of the people’s stubbornness.”

“**Qeybê** a jo kişeno” (2007: 51). – “He would kill someone for her.”

“Heme dewican firaqê xwu **qeybê** awe kerdê hedre” (2024: 38). – “All the villagers prepared their dishes for water.”

Conjunction

Conjunctions connect words, word groups and sentences. As Kirkan explains, conjunctions are located between nominal morphology and verbal morphology and establish a connection between the elements of the sentence (Kirkan, 2022: 251). Below are some examples of basic conjunctions from the Lice dialect:

“Zaf zana ya **la** zaf zî bi hêrsa” (2024: 18). – “She is very knowledgeable but also very angry.”

“**Labelê** yew şertê mi esto” (Tektaş, 2017: 59). – “But I have one condition.”

“**Wa** cîniya zana bo” (2024: 18). – “Be a knowledgeable woman.”

“**Eger** şima awe wazenê qeybê awe **gere** şima hewe keynaykey xwu bidê min” (2024: 38). – “If you want water, you must give me your daughters one at a time for water.”

“**Eke** ti vacê “deh”, hera to xerepêna” (Tektaş, 2017: 57). – “If you say ‘deh’ your donkey will get upset.”

“**Ya** ez to wegîrî **yan** ti mi wegîre” (2024: 17). – “Either I will carry you or you will carry me.”

“O zî **nê** merde yo **nê** conde yo” (2024: 20). – “He is neither dead nor alive.”

“Cer de **hem** awe tay bena **hem zî** germikine bena” (2024: 22). – “Below, water is both scarce and hot.”

“Keye di ecêbêk zerec **û** arweşî ha pêser o yê” (Tektaş, 2017: 58). – “There are many partridges and rabbits in the house.”

“Dêw yi di **zî** bi feko weş xeber dano” (Tektaş, 2017: 80). – “Dev also talks to him nicely.”

Another important conjunction in Zazaki is the conjunction “ke” and its variants. This conjunction is usually used to explain and make the meaning transparent. This conjunction is sometimes used to express the meaning of time and connects expressions in terms of time (Karabeyser & Söylemez, 2020: 17). There are these variants of this conjunction in the Lice dialect: “ke, ki, k’, ku, gi, g’ ”.

“Hawnêna **ke** zerey pîzey biray de kîngerî çînê” (2024: 27). – “They see that there is no acarus in the brother’s stomach.”

“Zelale şina **ki** çi bivîna” (Çimeyo fekkî)! – “Zelal goes and sees what!”

“Wexto **k’** şina êdî her çi qedîyayo” (Çimeyo fekkî). – “When she arrives, everything is over.”

“Mela gayanê xo akeno û keno **gi** misas û nîreyê xo serê dar di birono” (Tektaş, 2017: 23). – “The Imam gathers his oxen and attempts to place his goad and yoke on the tree.”

“Yeno **ge** xwu rê Belqîsa biwazo” (2024: 20). – “He comes to ask for Belkisa.”

“Inze gava **g’** hanêna Delû Fikrî giroto pey banano” (2007: 105). – “Inze sees that Deli Fikri has surrounded the back of the houses.”

“Hanêno **ku** Pîre roniştî ya” (2007: 13). – “He sees that the old woman is sitting.”

Verb

Verbs are one of the basic word elements of verbal morphology and they usually have subtopics such as infinitive, copula and tenses. The infinitive of the verb in Lice dialect is {-iş} and the infinitive is masculine: vatişê to (your words), wendişê kitabî (reading of the book).

Copula (Personal Affixes)

As Kırcan also points out, copula is considered as “karo nêmcet/incomplete action” in Zazaki and is used to form verbal sentences from nouns (Kırcan, 2021b: 238). In the Lice dialect, copula is conjugated according to persons in the present tense as follows:

Table 6. Copula (Personal Affixes)

Hezane Village ¹³	Qeldare Village ¹⁴
Ez zana wa . I am knowledgeable.	E zana ya . / E dewic a . I am knowledgeable. / I am a villager.
Ti zana yê . (n) You are knowledgeable. (masculin)	Ti zana yê . (n) / Ti dewic ê . You are knowledgeable. (masculin) / You are a villager.
Ti zana wa . (m) You are knowledgeable. (feminine)	Ti zana ya . (m) / Ti dewic a . You are knowledgeable. (feminine) / You are a villager.
We zana w' . (n) He is knowledgeable.	We zana w' (n) / We dewic o . He is knowledgeable. / He is a villager.
Ya zana wa . (m) She is knowledgeable.	Ya zana ya . (m) / Ya dewic a . She is knowledgeable. / She is a villager.
Ma zana yê . We are knowledgeable.	Ma zana yê . / Ma dewic ê . We are knowledgeable. / We are villager.
Şima zana yê . You are knowledgeable.	Şima zana yê . / Şima dewic ê . You are knowledgeable. / You are villager.
Ê zana yê . They are knowledgeable.	Yî zana yê . / Yî dewic ê . They are knowledgeable. / They are villager.

Tense

In Zazaki, tenses are generally inflected as past tense (definite and indefinite), future tense, present tense and aorist tense (Kırcan, 2021b: 133). However, in the inflection of the roots of verbs, there are usually past tense and present tense conjugations. In Zazaki, the verb conjugations are generally the same in present tense, aorist tense and future tense, but these tenses are specifically indicated thanks to some time adverbs, which is not a morphological specification but a semantic one. This difference is marked morphologically, especially in the Siverek dialect, by means of some particles. There is no difference between present tense and aorist tense in the Lice dialect. However, in the Lice dialect, as in the Siverek dialect, there is a future tense particle, the variants of which are as follows in the Lice dialect: “o, go, ga, ego”. Below, we have shown examples of the variants of this particle from the Lice dialect:

“Ezo bi çi rî şî keye?! Ezo senî biewnîya rîyê merdîman ra” (Tektaş, 2017: 128). – “With what face will I go home! How will I look people in the face.”

“Kînga tûrikê ma bî pîrî ma **go** ageyrin ra keye” (2024: 26). – “Whenever our bag is full, we will return home.”

“To vizêrî neyarê min nêkiştêne **ga** o min bikişo” (2024: 18). – “If you hadn’t killed my enemy yesterday, he would have killed me.”

“Lacê m’, xora **ego** nêzdî ra Elîcan eskerîya xo biqedêno” (Tektaş, 2017: 95). – “My son, Elican will finish his military service soon anyway.”

In the village of Qeldare in Lice, the forms “go” and “ego” have evolved into the variants “ko” and “eko”.

In some Zazaki dialects, there is a present tense particle. Malmîsanij shows the variants of this particle, which vary from region to region, as follows; “hawo, hawa, haw, haya, hay, ha, hew, hey ho, o, a, wa, wo, ya, yo” (Malmîsanij, 2015: 219). In the Lice dialect, the variants of this particle are “ha”, “hê”, “hay”. Below, we have shown examples of this particle from the Lice dialect:

¹³ Nê nimûneyê dewa Hezan tezê Esat Şanlı yo ke sey çime ameyo mojnayene ra ameyo girewtîş, r.53.

¹⁴ Çimeyo Fekkî

“Wir di zî **hê** ser endelî de, verê tîcî de vindertê” (Tektaş, 2017: 116). – “Both of them are on the pantry (closet), standing in front of the sun.

“Bay to **ha** kardî seqêneno” (Tektaş, 2017: 117). – “Your father is grinding the knife.”

“Ma **hay** yenê kîye” (Çimeyo fekkî). – “We are coming home.”

Findings

The Lice district of Diyarbakır is geographically situated between the northern and southern dialects of Zazaki. Additionally, many Kurmanci-speaking villages surround this region. As a result, the Lice dialect exhibits morphological differences influenced by its geographical and linguistic environment. Even within a small sample of villages, significant variation, richness, and diversity in morphological features can be observed.

Discussion

In the classification of Zazaki dialects, the Lice dialect is categorized as part of the central dialect and generally follows its core grammatical features. However, it also possesses unique morphological characteristics, distinguishing it from other central dialect varieties.

Conclusion

The results obtained in this study regarding the morphology Lice dialect are listed below: In Lice dialect, in the simple noun cases, only plural nouns are marked morphologically, which is done with the suffix {-î}. In the oblique case, masculine nouns are marked with the suffix {-î}, feminine nouns with the suffix {-i}, and plural nouns with the suffix {-an}. In the vocalization case, masculine nouns are marked with the suffix {-o}, feminine nouns with the suffix {-ê}, and plural nouns with the suffix {-îno}, {-ên}, {-î}. In Lice dialect, nouns become indefinite with the suffix {-êk -êke/-êki}. However, when nouns are used with adjectives, in the uncertainty of nouns, the suffixes change according to gender, and feminine nouns take the suffix {-êka}, and masculine nouns take the suffix {-êko}. A very important difference and feature of Lice dialect is seen in noun phrases. In this dialect, unlike many Zaza dialects, masculine and feminine words in noun phrases are generally conjugated with the same suffix, the masculine suffix {-ê}. This situation can be explained by the fact that gender has become obsolete in Lice dialect. However, contrary to the widely held belief, the data obtained from this study show that this situation cannot be said to be the case in all Lice dialects. In Comelaş village, which is also one of the samples of this study, gender has been preserved in noun phrases, and in this village, as in the standard dialect, the suffix {-a} is used to refer to feminine words, and the suffix {-ê} is used to refer to masculine nouns.

There are different variants for third person singular pronouns in Lice dialect. There are “we/ew/aw/yo” variants for third person singular masculine in plain form and “yî/yî/ê” variants in oblique form. The “ew” form used in plain form is the same as in Kurmanca. Again, there are “ya” variants for third person singular feminine in plain form and “ya/aya/aye” variants for the same person in oblique form. There are “yî/ê” variants for third person plural in plain form and “yîn/îne/cînan” variants in oblique form. There are “xu”, “xwu”, “xwi” variants for reflexive pronouns in Lice dialect. We identified “yewbînan”, “werîbînan” and “jobînan” forms for subjunctive pronouns. There is also “ci” pronoun in Lice dialect which is formed by the combination and shortening of personal pronouns. As is known, this pronoun is genderless in Zazaki. In addition to this genderless form “ci” in Lice dialect, there are also forms such as “ca” for feminine persons and “cê” for masculine persons. Another personal pronoun formed by the combination and shortening of pronouns in this dialect is “tera”. In Lice dialect, the plain and oblique case; closeness and distance; and gender are preserved in demonstrative pronouns.

In the plain case, the pronouns “eno (m.), ena (f.), enî (plr.)” are used for near; “aw/o (m.), aya (f.), “ay/yî (plr.)” are used for far. In the oblique case, there are pronouns “enî (m.), ena (f.), enînan/enya/enîyan (plr.)” for near; and “ayî (m.), aye (f.), înan (plr.)” for far. As an indefinite pronoun, there is the pronoun “kiçi” in some villages of Lice dialect, which is present in very few Zaza dialects.

In Lice dialect, gender and attribution suffixes are preserved in adjective phrases. In Bingöl dialect, another central dialect, attribution suffixes generally tend to be dropped. In Lice dialect, adjectives and nouns are affected by features such as gender, number, proximity and distance in demonstrative adjectives, and these adjectives have different forms in the plain case and oblique case. For the plain case and close, these adjectives are “eno (m.), ena (f.), enî (plr.)”; for the plain case and far, these adjectives are “aw (m.), a/aya (f.), ay (plr.)”. For the oblique case and near, these adjectives are “enî (m.), ena (f.), enî (plr.)”; for the oblique case and far, they are “ay (m.), aya (f.), ay (plr.)”. In Lice dialect, adjectives take the suffixes {-tir} and {-êr} to compare them, but generally the suffix {-tir} has a more common use, which is the same as in Kurmanji.

Sound changes within Lice dialect have also caused different variants of the same word to emerge. In some words used as adverbs in this dialect, different variants have emerged as a result of these sound changes: ewro>eyro; nika>enka/eka. Again, in Lice dialect, there are adverbs and variants that are different words that give the same meaning: reyna>ancî>hewna>heyne; ûca>ewca; ena rey>ena hew>ena hewe>enew>; seyîn>sehîn; a game> a gavî>her gave.

Lice dialect also has some different uses in terms of prepositions. The preposition “ro” is used in different functions in this dialect and sometimes gives different meanings compared to other regions. The art preposition “a, wa, ya” exists in Lice dialect with the variant “wa”. There is also the form “qeybê” for the preposition “seba, semedê” in Lice dialect. The preposition “de” is a preposition that gives the meaning of being to a word in Zazaki. This preposition also exists in this form in Lice dialect. However, the much older use of this preposition in the form of “di ... de”, which has been eroded in many Zaza dialects today, is also common in Lice dialect. It is seen that this use also exists in the same way in Xasi’s Mevlid and is still preserved in Lice dialect today.

In Zazaki, there are both {-ene} and {-iş} forms as infinitive suffixes. In Lice dialect, the infinitive suffix is {-iş} and this infinitive suffix is masculine. In Zazaki, the verb conjugation does not change in the present continuous tense, simple present tense and future tense forms, that is, these tenses are generally used interchangeably with the same verb conjugation. In some dialects, such as Siverek, there are future tense and present continuous tense particles. In Lice dialect, there is also a future tense particle, the variants of this particle in this dialect are “o, go, ga, ego”. The variants of the present continuous tense particle in this dialect are “ha”, “hê” and “hay”.

Recommendations

This study highlights the rich morphological diversity of the Lice dialect of Zazaki. Given the endangered status of Zazaki, further comprehensive research is needed, particularly on the Lice dialect. We hope that this modest contribution will encourage more extensive descriptive and comparative studies examining the phonology, morphology, syntax, semantics, and lexicology of the Lice dialect.

Disclosure Statements

1. Declaration of the contribution of the researchers: %100 Pınar Yıldız

2. Conflict of interest: There is no conflict of interest.

3. Ethics Report: Since this study does not use any subjects and does not use methods such as interviews, ethics committee approval is not required.

4. Research Model: Research article. In this study, since we wanted to present the morphology of the Lice dialect in a descriptive way, a general scheme of the Lice dialect morphology was derived through the available folkloric texts and studies prepared on this dialect.

VERSİYONÊ KURDKÎ

Destpêk

Kirmanckî (zazakî) hetê tayê ziwannasan ra sey hîrê fekan yê bingeyênan teqşîm bîya: Fekê vakurî (Dêrsim, Koçgîrî, Erzingan, Gimgim); merkez (Xarpêt, Çewlîg Licê û Silivân); fekê başûrî (Sêwregî, Çêrmûg, Şankuş, Pîran, Gêl, Erxenî, Aldûş û Semsûr) (Keskin, 2008:30-31, Kırkan, 2024). Seke nê teqşîmkerdişî ra zî aseno fekê Licê mîyanê fekanê merkezi de ca gêno. La mîyanê fekanê merkezi de zî ca-ca cîyayî û bedilîyayîşî est ê. Yanî hetê zafê xususîyetan yê ziwannasîye ra fekê Licê, ê Xarpêt û Çewlîgî ra cîya yo. Herêma Licê de serdestîya qîseykerdoxanê nufusê kurmanckî eşkera ya ke na rewşe ca-ca zazakîya na mîntîqa ser o zî tesîr kerdo. Vakurê Licê de; Çewlîg (Bingöl), başûrê ci de Hezro (Hazro) û Karaz (Kocaköy), rojawanê ci de Hêni (Hani), rojhelatê ci de zî Pasûr (Kulp) est o. Seke yeno zanayene şarê Çewlîg û Hêneyî zaza yê. Licê, Pasûr, Hezro û Karaz de nufûso zaza û kurmanc têmîyan de yê. Dewanê Licê ra ê ke sey muxtarîye (dewa merkezi) yenê hesibnayîş înan ra 34 hebî kirdkî (zazakî), 20 hebî kurmanckî, 1 hebe kirdkî/kurmanckî û 1 zî erebkî qîsey kenê. Mezrayan ra zî 99 hebî kirdkî (zazakî), 21 hebî kurmanckî, 2 mezrayî zî hem bi kirdkî hem bi kurmanckî qîsey kenê (Lezgîn, 2009).

Gramerê zazakî yê ke heta nika ameyê amadekerdene, zafane sey grameranê herêman (yanî tayê fekan) ê. Xebata Oskar Mannî de fekê Sêwregî û Çewlîgî sey nimûne û bingeyê ameyo dayene (Mann, 1932). Tezê doktora yê Terry Lynn Toddî yo *A Grammar of Dimili Also Know Zaza* serra 1985î de nusîyayo, herçiqas sey gramerê pêroyî yê dimilî pênase bîyo zî esasê xo de Toddî xebata xo materyalanê fekê başûrî (Sêwregî û Çêrmûgî) ser o awan kerdo (Todd, 2008). Tezê doktorayê Zilfî Selcanî zî sey bingeyê fekê vakurî ser o ronîyayo (Selcan, 1998). Gramerê Munzur Çemî ca-ca fekanê bînan zî sey muqayesekerdiş nimûne bimojna ra zî esasê xo de bingeyê nê gramerî zî fekê vakurî yo (Çem, 2013). Tezê doktora yê Ludwig Paul û ê Malmîsanîjî seba ke mîntîqayanê cîya-cîyayan yê zazakî ra nimûneyan danê, çarçewayêka hîna hîra danê (Malmîsanîj, 2015, Paul, 1998). Nê xebatê ke zafane sey gramerê zazakî name bîyê seba ziwannasîya zazakî muhîm ê, labelê esasê xo de daşinasnayîşê fekanê zazakî ser o hema zaf zêde xebatî lazîm ê. Ancax bi saya nê xebatan taybetmendîyê her feki do bieşkê bi şêkilêkê zelal û bidîsîplîn vejîyê meydan. Nê serranê peyênan de, enstîtuyanê kurdî de ma tayê tezanê ke fekanê zazakî ser o amade bîyî de vînenê ke nê feki hetê cigêrayoxan ra hem bi şêkilêkê xam û orîjînalî ameyê pêşkêş kerdene hem zî goreyê babetanê gramerî ameyê analîz kerdene. İbrahim Bingölî tezê xo yê masterî de fekê Çewlîgî û Gimgimî dayo têver (Bingöl, 2023). Reyna tezê doktora yê İbrahim Bingölî fekê Gimgimî ser o yo û ey gramerê nê feki amade kerdo (Bingöl, 2021). Yaşar Balukenî tezê xo yê masterî de, bi binbeşanê fonolojî, morfolojî û sentaksî gramerê fekê Çewlîgî amade kerdo (Baluken, 2019). Murat Başaranî tezê xo yê masterî de eşîrê Sêwregî daye şînasnayene û dimilîya nê eşîran daya têver (Başaran, 2019). Tezê masterî yê Pınar Yıldız dimilîyanê Qerejdaxî û taybetmendîyanê dimilîya înan ser o yo (Yıldız, 2017). Reyna Yıldız tezê xo yê doktorayî de dimilîyanê herêma Modanî û fekê înan ser o xebitîyaya (Yıldız, 2023). Esat Şanlıyî tezê xo yê masterî de kurmanckî ya fekê Licê û dimilîya ci daya têver (Şanlı, 2017). Semra Söylemez tezê xo yê masterî de dimilîya dewanê Melekan, Gaz û Muradan yê Çewlîgî de bedilîyayîşê vengyan ser o vinderta (Söylemez, 2014). M. Mamet Qetekonij xebatêka xo de tayê xususîyetanê fekê Şankuşî ser o vinderta (Qetekonij, 2018). Maşide Biricik, tezê xo yê masterî de, herêmanê cîyayan yê sey Dêrsim, Çewlîg, Gêl, Çêrmûgî û Sêwasî de, bedilîyayîşê vengyan dayo têver (Biricik, 2019).

Amanc

Zazakî herçiqas wayîrê yew kulturê dewlemend yê fekkî bibo zî wextêkê zaf ereyî de ameyo nuştene û ewro hema ra zî mîrasê nuşteki de zaf kêmasîyî est ê. Nê kêmasîyî tenya tradîsyonê edebî de çiniyê. Seba xebatanê ziwannasîye zî heman kêmasîyî vîyartbar ê. Ewro destanê ma ver de tayê xebatê ziwannasîye est ê û xebatê dîyalektolojîkî vêşî biyê labelê hema ra zî kêmasîyê nê warî werte de yê. Tayê fekê zazakî bi saya metnanê edebîyan, folklorîkan û ziwannasîye ameyê nuştene labelê ewro hema ra zî zafê fekê zazakî hetê ziwannasîye ra nêameyê xebitîyayene û tesnîfêkê înan yo ziwannasî nêameyo kerdene. Yanî bi vatişêkê bînî warê dîyalektolojîyê zazakî de kêmasîyêka zaf girde est a. Tayê fekê zazakî hema goreyê qayîdeyanê ziwannasîye nêameyê tehlîl kerdene. Fekê Sêwregî, Pîran, Dêrsim û Çewlîgî ser o tayê xebatî ameyê kerdene labelê analîzêko sistematik yê fekanê bînan nêameyo kerdene. Wexto ke merdim roj bi roj helîyayîş û vîndîbîyayîşê zazakî bigîro çîman ver lezî û hewcedariya nê xebatan eşkera vînenê. Amancê na xebate o yo ke taybetmendîyanê karakterîstîkanê fekê Licê bimojno ra. Xususîyetê morfolojîkî seba ke merdim yew îskeletê yew ziwani yan zî dîyalektî vejo meydan qayîdeyê bingeşî yê ziwannasîye yê. Bi saya tayê metnanê folklorîkan yê fekê Licê û metne edebî yê nuştexanê liceyîjan, fekê Licê tay bibo zî ameyo nuştene. Labelê tenya bi nê metnan yew çarçewaya fekê Licê vetiş mumkun nîyo. Çike fekê Licê mîyanê xo de dewe ra dewe wayîrê xususîyetanê cîyayan o.

Na xebate de bi saya metne folklorîkî yê ke fekê Licê ra ameyê arêdayene, ma hewl da ke yew çarçewaya morfolojîke ya nê feki vejê werte. Ma bîlhessa derûdormeyê babetanê bingeşînan yê morfolojîyî sey “name, zemîr, sîfet, zerf, edat, bestox û kari” ma yew teswîrê morfolojîk yê fekê Licê kerd. Ma ca-ca fekê Licê û feko standard da têver û cîyayî yê înan motê ra, tayê cayan de zî ma mîyanê xo de xususîyet, ferq û cîyayî yê nê feki motê ra.

Metod

Na xebate de sey metod metnanê folklorîkanê ke fekê Licê ra arê dayayê ra ameyo îstîfade kerdene û wexto ke babetî ameyê îzeh kerdene nê nimûneyî ameyê dayene. Seba ke metnanê edebîyan de zafane ziwaneke fekkî nêno şuxulnayene metnê edebî yê ke hetê nuştexanê liceyîjan yê sey Roşan Lezgîn, Mehmûd Nêşiteyî ra ameyê nuştene sey nimûne nêameyê dayene. Metnê folklorîk û xebatê ke fekê Licê ser o ameyê amadekerdene ke na xebate de ci ra ameyo îstîfade kerdene nê yê: Tezê masterê Esat Şanlı yo ke zazakîya dewa Hezanî û kurmanckîya Licê dayo têver (Şanlı, 2017). Ê metnê folklorîkî yê ke tezê Îhsan Tektaşî yo ke tehlîl û pêveronayîşê sanikanê mintiqaya Licê ser o yo de yê (Tektaş, 2017). Reyna projeyê lisansê berzî yê betêzî yê Ersel Doguçî de dewanê Licê yê sey Beney û Licoke ra tayê sanikî ameyê pêşkêşkerdene. Seba ke nê sanikî goreyê vatişê şarê nê dewan ameyê qeydkerdene nê sanikî zî na xebate de sey nimûne ameyê şuxulnayene (Doguç, 2024). Reyna Mîhanî Licokicî xebata xo ya folklorîka ke fekê Licê ra tayê sanike û deyîrî arê daye de, fekê Licoke ra zaf zêde materyalê xamî pêşkêş kerdê. Na xebate de reyna ma çend nimûneyanê dewanê Zenge û Dingilhewa zî vînenê (Licokic, 2007). Reyna na xebate de çimeyêko fekkî yo ke dewa Qeldare ra yo zî sey nimûne ameyo dayene ke zafê babetê morfolojîkî yê ke na xebate de ameyê pêşkêşkerdene zî bi usulê roportajî nê kesî ra ameyê persnayene û nimuneyê dewa Qeldare zî îlaweyê na xebate biyê. Mîyanê metnî de nê nimûneyî sey (Çimeyo Fekkî) ameyê mojnayene.

Morfolojîyê Fekê Licê de Nameyî

Rewşe (Case)

Dimilî de sey îşaretkerdişê morfolojîkî hîrê halê bingeşî est ê; halo sade, halo oblik, halê vengdayîşî. Ge-ge zî bi saya tayê edatan yê sey “ra, rê, ro, de/der”, manayê rewşanê sey “akuzatîf, datîf,

lokatif, ablatîf” yeno dayene. Labelê no îşaretkerdiş, îşaretkerdişêko morfolojîk nîyo, coka esasê xo de na babete, babeta semantîkî ya û ma nê binbeşê rewşe (case) de ê edatî îlawe nêkerdê.

Halo Sade

Na rewşe de name sade yo, yan yewhûmar o yan zî zafhûmar o. Wexto ke name yewhûmar bibo peygirêk nêgîno la wexto ke zafhûmar bibo peygirê {-î}yî gêno. No xususîyetê zazakî fekê Licê de zî est o ke seke nimûneyê cêrinî ra zî aseno tenya nameyê zafhûmarî nê peygirî gênê.

Lajek yeno. (yewhûmar)

Lajekî yenê. (Zafhûmar)

Halo Ante

Fekê Licê de peygirê halê anteyî seba nameyanê nêrîyan {-î}, seba nameyanê makîyan {-î}, seba nameyanê zafhûmaran {-an} ê. Nê peygirî fekê Licê de zî sey standartî yê, tenya peygirê makî de bedilîyayîşê vengana virazîyayo ke peygiro standarto {-e} bîyo {-î}:

Ez Ehmedî vîna.

Ez Guli vîna.

Ez tûtan vîna.

Rewşa Vengdayîşî

Seke yeno zanayene zazakî de rewşa vengdayîşî de seba nameyanê nêrîyan peygirê {-o}yî, seba nameyanê makîyan peygirê {-ê}yî û seba nameyanê zafhûmaran varyantê peygirî sey {-îno}, {-ino}, {-no}, {-êno}, {-ênê}, {-êne}, {-nê}, {-înî}, {-nî} est ê (Gündüz, 2009: 50).

Fekê Licê de zî rewşa vengdayîşî de seba *nameyanê nêrîyan* peygirê {-o} yî yeno şuxulnayene:

Şako! (Licokic, 2007: 18).

Gawo, gawo! Sil bide (2007: 32).

Rewşa vengdayîşî de, seba *nameyanê makîyan*, fekê Licê de zî peygirê {-ê}yî yeno şuxulnayene:

Rihê, Rihê, min rê kardî bîya! (2007: 19).

Pîrê, Pîrê! Dimê min bide. Darê, darê! Velg bide (2007: 31).

Kergê, kergê! Hakan bide (2007: 32).

Rewşa vengdayîşî de, seba nameyanê zafhûmaran ma varyantê sey {-îno}, {-ên}, {-î} tesbît kerdê:

“Gawanîno! Şima gawanê kamî yê?” (2007: 21).

“Tutên, ez nêweşê mergî ya” (Tektaş, 2017: 79).

“Merekî, Merekî! Simer bide” (2007: 33).

Labelê fekê Licê de tayê nimûneyan de ma tesbît kerd ke peygirê vengdayîşî ge-ge kewenê:

“Heddad! Heddad! (n) Darî bide” (2007: 32).

“Dikandar, dikandar! (n) Solan bide” (2007: 33).

“Kuwari, kuwari! (n) Xilt bide” (2007: 32).

“Xizîna, xizîna! (m) peran bide” (2007: 33).

“Keyney, keyney! (**zfh**) Bîrê serê mereke de govende bigîrê” (2007: 33).

Nedîyarîya Nameyan

Zazakî de zî seba dîyarîye, peygirêk yan zî artîkelêk çin o, heme nameyê xoserî dîyar ê. Zafê fekanê zazakî de heme nameyê yewhûmarî yê dîyarî bi morfemê {-ê} benê nedîyar. Fekê Licê de nameyî bi peygirê {-êk -êke/-êki} benê nedîyar.

“Rocêk reyna xo rê dewêk ra agêreno” (Tektaş, 2017: 31).

“Bizêk sere birneno” (2017: 63).

“Mêrdeyê xwu rê sehenêke, xwurê zî tasêke xuşab kena ci” (Doğuş, 2024: 11).

“Wa Hz. Suleyman xelatêke bido mi” (2024: 12).

“Verê yenî de gulêke kerda a” (2024: 22).

Labelê wexto ke nameyî, sifetan reyde yenê şuxulnayene, nedîyarîya nameyan de goreyê cinsîyetî peygirî bedilîyenê û nameyê makî peygirê {-êka}, nameyê nêrî peygirê {-êko} gênê:

“Xwura ez zî ro cînîyêka zana geysayne” (2024: 18).

“Pîrêko aqilmend vano” (2024: 24).

Îzafeya Nameyan

Seke yeno zanayene zazakî de îzafê binê tesîrê hûmaranê nameyan (yewhûmar, zafhûmar) û cinsîyetî de yo (nêrî, makî) û halê zafhûmarî de cinsîyet notr beno (Gündoğdu & Bulan, 2023: 2). Xususîyetêko gird yê fekê Licê oyo ke zafane îzafeya nameyan de ferqê nêrî û makî orte ra wedarîyayo û heme nameyî bi peygirê nêrî yenê antene:

“Keynê Hesenî. / Lacê Hesenî. /Gayê ma/ Mangê ma rind a./ Dewê ma.” (Çimeyo Fekkî)

No xususîyet tenya îzafeya nameyan de est o, sifetan de fekê Licê de zî ferqê nêrî û makî est o:

“Keyna dergi / Laceko derg / Gayo çimsûr /Manga bori/ Dewa weşi.” (Çimeyo Fekkî)

Labelê wina aseno ke no xususîyet, heme dewanê Licê de wina nîyo. Yanî seke ma nimûneyanê fêlkorîkanê dewa Comelaşî ra tesbît kerd, na dewe de îzafeya nameyan de cinsîyetî xo pawito û sey standardî, îzafeya nameyanê makîyan de peygirê {-a}, nameyanê nêrîyan de zî {-ê} yeno şuxulnayene:

“Keynaya damarî” (Tektaş, 2017: 42).

“Damarîya Fatik ya bena kena zereyê tenûr” (2017: 43).

“Citêr çîyêk fam nêkeno, cita xo keno û yeno keye” (2017: 44).

“Rocêk waya hîrê birayan cayan pank kena” (2017: 59).

“Pîra dêw yena gûnîya keynek mismisnena û şîna” (2017: 61).

“Veyvî tomete bi gorima xo kenê” (2017: 62).

“Teleyê sincî binê linga to di şêro, serê ling di bierzî; hetanî derzîna mi nêbo, dermanê linga to çin bo” (2017: 62).

“Bizêk sere birneno; goştê ya borga sol keno, pewceno” (2017: 63).

“Kenê nêkenê birîna yi ber nêbena” (2017: 63).

“Yin rê wesîya xo keno” (2017: 79).

“Rehma Homayî ci bo” (2017: 79).

“Yew şêxî va dermanê paştîya mêsa to goza Hindîstanî ya” (2017: 81).

“Merga mircanan” (2017: 91).

“Tasa awa yi anê” (2017: 106).

Zemîrî

Zemîrê Şexsan

Fekê Licê de zî di grûbê zemîranê şexsan est ê ke ma ê tabloyê cêrinî de bi standardîya dayê têver û motê ra. Zemîrê ke çend varyantê înan est ê, ma cêrenotî de dewa varyantan zî mote ra:

Tablo 1. Zemîrê Şexsan yê Fekê Licê

Halo Sade de		Halê Oblîkî de	
Standard	Fekê Licê	Standard	Fekê Licê
Ez	Ez / E	Mi	Min / Mi
Ti	Ti	To	To
A	Ya	Aye	Ya (Aya?) ¹⁵ / Aye ¹⁶
O	We / Ew ¹⁷ / Aw/ Yo	Ey	Yî ¹⁸ / Yî ¹⁹ / Ê ²⁰
Ma	Ma	Ma	Ma
Şima	Şima	Şima	Şima
Ê	Yî ²¹ / Ê ²²	Înan	Yîn / Îne ²³ / Cînan ²⁴

Zemîranê şexsan de, mabênê fekanê zazakî û standardî de zafane ferqo tewr gird şexsanê hîrêyan de vejîyeno meydan. Seke tabloyê corênî ra aseno fekê Licê de, seba şexsanê hîrêyan (nêrî, makî, zafhûmar) varyantê cîyayî est ê ke zafane nê varyantî standardî ra cîya yê. Seke tabloyê corênî ra aseno halê oblîkî de, seba kesê hîrêyan yê nêrî formê “ê” est o. Fekê Pasûrî yo ke hetê cografya ra nêzdiyê mintiqaya Licê yo de zî no formê “ê” est o. (Anuk, 2023; 354). Bîlhesa balkêş o ke halo sade de, seba kesê hîrêyan yê nêrî dewa Licoke de formê “ew”î est o ke no form sey formê kurmanckî yo. Seba nê formanê cîyayan, cêr ra ma metnanê folklorîkan ra nimûneyî motê ra:

Yo

“Yo zî rakono, çiyêk nêvînenno” (Tektaş, 2017: 61).

“Birayo mîyanîn meraq keno û yo zî kono rahar şino” (2017: 80).

¹⁵ Dewa Qeldare (Çimeyo Fekkî)

¹⁶ Dewa Hezane (Esat Şanlı)

¹⁷ Dewa Licoke (Mihanî Licokic)

¹⁸ Dewa Qeldare (Çimeyo Fekkî)

¹⁹ Dewa Comelaşe (İhsan Tektaş)

²⁰ Dewa Hezane (Esat Şanlı)

²¹ Dewa Qeldare (Çimeyo Fekkî)

²² Dewa Hezane (Esat Şanlı)

²³ Dewa Hezane (Esat Şanlı)

²⁴ Dewa Licoke (Mihanî Licokic)

Cînan

“Şak wirzeno birxulê **cînan** rişneno” (Licokic, 2007: 14).

Ew

“**Ew** zî dima şino war” (2007: 10).

“Wa **ew** şoro, ez o arrişê to pero kerî” (2007: 26).

“**Ew** vano hal û mesela anakî ya” (2007: 51).

Yi

“Dêw **yi** ra vano” (Tektaş, 2017: 79).

“**Yi** rê kul û keder virazêno, roc bi roc helêno beno zeyîf” (2017: 91).

Ê

“Cang fikrêno ke şoro go pîre **ê** boro” (Doğuç, 2024: 34).

Zemîro Agêrok (Refleksîf): Zazakî de no zemîr sey “xo”yî yo, labelê zazakî de, nê varyantê zemîrê “xo” yî zî est ê: “xwe, xwî, xwo, xu, ho, hu” (Vateyî, 2005: 64). Fekê Licê de seba nê zemîrî varyantê “xu”, “xwu”, “xwi” est ê.

“Ma tîya de **xu** bi **xu** yê” (Çimeyo fekkî)

“Saye tera keno û bi kêf verê **xwu** dano seray” (Doğuç, 2024: 9).

“Mi hewnê **xwi** de o dî” (Çimeyo Fekkî)

Zemîrê Yewbînîni:

No zemîr zafane fekanê zazakî de sey “yewbînî” û “yewbînan” o. Fekê Licê de ma dewa Comelaşe de varyantê “yewbînan”, dewa Qeldare de varyantê “werîbînan”, dewa Licoke û Beney de varyantê “jobînan” tesbît kerdê.

“Û kewtî pê, **yewbînan** berd û ard” (Tektaş, 2017: 160).

“Çimê înan ginenê ro **jobînan** ro. Zereyê înan kona **jobînan**” (Doğuç, 2024: 24).

“Ma **werîbînan** ra zehf hes kenê” (Çimeyo Fekkî)

Zemîrê Aloziye (Anaphoric Pronoun):**Ci**

Zemîrê “ci”yî dimilî de zemîrê aloziye yo ke herinda ê kesane (şexsan) ke mîyanê cumleyan de verê cû behsê ci ameyo kerdene, gêno. No zemîr hetê cinsiyetî ra notr o, hetê hûmaran ra yewhûmar o û hertim oblik o (Bingöl, 2021:58, Todd, 2008:48-49). Fekê Licê de zafane no zemîr sey “ci” nê fonksiyonî de yo ke hetê cinsiyetî ra notr o. Labelê ma tayê dewanê Licê de (dewa Licoke û Beney)

tesbît kerd ke no zemîr goreyê cinsîyetî wayîrê formanê cîyayan o. Yanî seba şexsanê nêrîyan formê “cê” yî, seba şexsanê makîyan formê “ca/cay” est ê.

“Birayê **cê (n)** benê ganeyî” (Doğuç, 2024: 31).

“Ya go Pîre bîyaro yan zî serey **cê** tera beno” (Licokic, 2007: 15).

“Baxçevan zî rewra zewecyayo la tûtê **cê** nêviraziyayê” (2024: 9).

“Çuçe serê textê zerrînî de ništa ro û qerwaşî der û dorê **ca** yê, **ci** rê bawêşîne kenê” (Licokic, 2007: 22).

“Şima beryay **cay (m)** nêkerê a” (2007: 16).

Fekê Licê de sey zemîrê aloziye, zemîrê “tera” yî zî est o.

“Oxx, ma **tera** xelesîyay!” (2007).

“Cîneyê cê hawnêna ge mêrdeyê aye bêkêf o, **tera** persena” (2024: 10).

“Mi **tera** va.” (Çimeyo Fekkî).

Zemîrê Nîşankerdeneyî (Îşaretî/Nîşanî)

Fekê Licê de zî zemîrê nîşankerdeneyî sey ê sade û oblîkî di komî yê. Reyna fekê Licê de zî nê zemîrî sey nêzdî û dûr kategorîze benê û hetê cinsîyetî ra zî cîya benê.

Tablo 2. Halê Xoserî de Zemîrê Nîşankerdeneyî

Halê Xoserî de			
	Nêrî	Makî	Zafhûmar
Nêzdî: Fekê Licê	Eno	Ena	Enî
Nêzdî: Standard	No	Na	Nê
Dûr: Fekê Licê	Aw / O	Aya	Ay/ Yi
Dûr: Standard	O	A	Ê

Seke tabloyê corênî ra aseno halo xoser de, formanê nêzdî de zemîran de [e]na, [e]no, [e]nî herfa “e” xo pawita. Nê formê ke bi “e” yî ya dest pêkenê, fekê Pasûrî de zî est ê (Anuk, 2023: 356). Na herfa “e” beno ke formê kehen yê nê varyantî de bî û fekê Licê de nêkewta û xo pawita. Yan zî na herfa “e” beno ke badê cû zemîran ser o zêde bîya.

Tablo 3. Halê Oblîkî de Zemîrê Nîşankerdeneyî

Halê Oblîkî de			
	Nêrî	Makî	Zafhûmar
Nêzdî: Fekê Licê	Enî	Ena	Enînan /Enya/ Enîyan ²⁵
Nêzdî: Standard	Ney	Naye/ hena	Nînan
Dûr: Fekê Licê	Ayî	Aya	Yîn
Dûr: Standard	Ey	Aye	Înan

²⁵ Dewa Licoke, (Ersel Doguç)

Zemîrê Persî

Fekê Licê de zemîrê persî “kam, kamî, kamca, ça, sera, çi, seyîn, çîqa, se” yê. Cêr ra metnanê folklorîkan ra nimûneyê zemîrê persan ameyê dayene:

- “Ti **kam** a, **kamcayî** ra ameya” (Tektaş, 2017: 58).
 “**Kamî** kişt” (2017: 128)
 “**Kam** eşkeno **kamî** boro” (Doğuç, 2024: 36).
 “To xo rê eno kurk **ça** ra ardo” (2017: 8).
 “Enka Cang **ça** yo” (2024: 32).
 “Ez o **ça** ra bizanî ma enka **ça** yê” (2024: 35).
 “**Çî** rê mêşine pê a saye merde” (2024: 12).
 “Wezîrî mi ra va ti ana bi kêf **sera** şinê” (2024: 12).
 “Wetê erdê neqebikede **çi** esto” (2024: 28).
 “Heqê qamçûre **çîqa** yo” (2024: 30).
 “Ez nêzana **se** bî” (2024: 12).
 “Ti enka **seyîn** a? / Ez zî nêzana ez **seyîn** a” (2024: 25)

Zemîrê Nedîyarîye

Nê zemîrî herinda nameyanê nedîyaran gênê. Fekê Licê de ma zemîrê nedîyarîye yê cêrênî tesbît kerdê:

Kiçî

No zemîr dewanê Licok û Beney de est o. Labelê ma dewanê Hezan, Qeldar û Comelaş de no zemîr tespît nêkerd.

- “**Kiçî** vano qey go enka tera gunî berzo teber” (2024: 11).
 “Madem a saye **kiçî** ende kena ciwan û ende kena rind” (2024: 12).
 “Xort endêke weşik o, **kiçî** nêşkeno bi di çîman biewnîyo tera” (2024: 18).
 “**Kiçî** qeleşê dêsî ro seyîn yeno zere” (2024: 18).
 “Keynek kena nêkena **çew** ya ra înan nêkeno” (2017: 57).
Jo/Joy/Yew: Fekê Licê de seba ke di formê “yew” û “jo/joy” est ê, seba zemîrê nedîyarîye zî formê “jo/joy/yew” est ê. No zemîr sey zemîrê hûmaran zî yeno şuxulnaye.
 “La ti gocaka **yew** ak **yew** bigêr, **yew** ak **yew** bigêr. / La Elîcan goceka **yew** akena **yew** gêna, **yew** akena a bîn gêna” (2017: 94).
 “Ez nêwazena binî qencîya **yewî** de bimanî. / Madem waya to **yewa** zana ya” (Doğuç, 2024: 18).
 “La nêbo nêbo ti **joy** ra vacê” (2007: 25).
 “**Jo** tera Ehmed lacê Musê Axan o” (2007: 105).
 “Ma **hergû** yew felqeyke borin” (2024: 10).
 “Kalo ez **çîna** zî to ra bipersî” (2024: 17).

“Ti meşo, **çike** nêro sereyê to zî” (2024: 29).

“**Çîyêk** mi çinê yo. **Çîyê** pîre zaf o” (2024: 32).

“**Kam** gi hetêk goştê manga bor weno” (2017: 42).

“Kalo ez û yew mêrik ma eyro hameyî **etya**” (2024: 16).

“Ê mi kê mi **etîya** di nîyo” (2017: 94).

“Ha **tiya**, ha **haca** nîzdîkî ro Cangî kena” (2024: 34).

Zemîrê Peywendî/Zemîrê Eleqeyî

Nê zemîrî hem zazakî hem zî kurmancî de est ê û bi çend nameyan ameyê daşinasnayene. Ahmet Kirkanî nê zemîrî sey zemîrê pêrabestişî name kerdê. Kirkan îzeh keno ke nê zemîrî nameyê ke verê cû vîyartîbî cumleya dîyine de xêncê reyna derbasbîyayîşî îfade kenê (Kırcan, 2021, 260). Fekê Licê de seba zemîrê eleqeyî yo ke fekê standardî de sey “ke” yo formê “ke, ki, gi, g’ ” est ê:

“Eno çiyî **ke** to diyo ti yewî ra nêvacê” (Doğuç, 2024: 14).

“Koşka **ke** pûrt ra zî virazîyo go ver hevayî de bixerepiyo” (2024: 20).

“Çi însanê **ke** mi kiştê go heme bibê ganeyî” (2024: 37).

“Xorto **ki** yeno laj min o” (Çimeyo fekkî).

“Keyneka **gi** wanena waya min a” (Çimeyo fekkî).

“Îxtîyarê **g’** ronîştê dewicê ma yê” (Çimeyo fekkî).

Sifetî

Fekê Licê de zî îzafeya sifetan de tesîrê cinsîyet û hûmaran est o. Reyna îzafeya sifetan goreyê halê sade û oblîkî zî bedilîyena:

Halo Sade de

Nêrî: “Laceko derg hame” (Çimeyo Fekkî).

Makî: “Keyneka dergi hamê” (Çimeyo Fekkî). / “**Keynaya** mi ya **delale**” (2024: 7).

Zafhûmar: “Lacekê dergî hamê” (Çimeyo Fekkî).

Halo Oblîk de

Nêrî: “Lacekê dergî va” (Çimeyo Fekkî).

Makî: “Keyneka dergî va” (Çimeyo Fekkî).

Zafhûmar: “Lacekanê dergan va” (Çimeyo Fekkî).

Sifetê Nîşankerdeneyî (Îşaretî)

Fekê Licê de zî sifetê nîşankerdeneyî binê tesîrê rewşanê sade û oblîkî; nêzdî û dûrî; cinsîyet û hûmaran de yê.

Tablo 4. Halo Sade de Sifetê Nîşankerdeneyî

Halo Sade de			
	Nêrî	Makî	Zafhûmar
Nêzdî: Fekê Licê	Eno lacek	Ena keyneki	Enî tûtî
Nêzdî: Standard	No lajek	Na kêneke	Nê gedeyî
Dûr: Fekê Licê	Aw lacek	A ²⁶ /Aya keyneki	Ay lacekî
Dûr: Standard	O lajek	A kêneke	Ê gedeyî

Tablo 5. Halo Oblîk de Sifetê Nişankerdeneyî

Halê Oblîkî de			
	Nêrî	Makî	Zafhûmar
Nêzdî: Fekê Licê	Enî lacekî va.	Ena keyneki va.	Enî lacekan va.
Nêzdî: Standard	Nê lajekî va.	Na kêneke va.	Nê lajekan va.
Dûr: Fekê Licê	Ay lacekî va.	Aya keyneki va.	Ay tutan va.
Dûr: Standard	Ê lajekî va.	A kêneke va.	Ê gedeyan va.

Sifetê Persî

Cêr ra ma seba sifetanê persan fekê Licê ra nimûneyî motê ra:

“La **çi** kul kewto pîzeyê şima” (2024: 33)

“To **çi** cewabê mêrikî da” (2024: 7).

“Ez **kam** çimeyî ra aw borî, **kam** çimeyî ra dest û rîyê xo bişoyî” (2017: 41).

“Bira, dê hela tewreyê ma bîyare, ma **çiqas** kerengî dayê arê” (2017: 127).

Sifetê Nedîyarîye

Cêr ra ma seba sifetanê nedîyarîye fekê Licê ra nimûneyî motê ra:

“**Çi** insanê ke pîre ê werdê heme benê ganeyî” (2024: 37).

“Etya **endêke** candarê mi estê” (2024: 36)

Mi rê postey hebêke beranê hewt birînî bîyarê û **hergû** mûy wa zengilêke gire dê” (Licokic, 2007: 15).

“**Çend** zerec û arweşan ana pewcena” (2017: 58).

“Şima xo rê **çiqa** hengur wenê borên” (2017: 33)

“Go ena gule ancî **ana** gulanê weşikan bigîro” (2024: 22).

“Mela, roco **bîn** şino mîyanê hêgayî” (2017: 23).

Sifetan De Pêveronayîş

²⁶ Esat Şanlı, 93.

Zazakî de dereceya verênîye bi peygiranê {-tir} û {-êr} yeno kerdene. Fekê Licê de zî nê her di peygirî yenê şuxulnayene labelê zafane peygirê {-tir}î yeno şuxulnayene ke sey kurmanckî yo.

“Ti zêdetir biyê weşik” (2024: 12).

“Homayî ra pîlêr çew çin beno” (2017: 23).

Zerfî

Zafane fekê Licê de zî zerfê serekeyî sey fekanê bînan ê. Ma do çend zerfî yê ke varyantê înan yan fekanê bînan ra ciya yê yan zî miyanê xo de bedilîyenê bimojnê ra. Reyna tayê zerfî zî rasterast sey kurmanckî yê la pêro dewan de nê varyantî sey pê nîyê.

Zerfa Persî

“Keynayê mi ti **çîrê** hamiya keye” (2024: 39).

“Enka ti **çîrê** remaya” (2024: 39).

“Ez **senî** sere bibirnî” (2017: 116).

“**Sehîn** / **Çi haway**” (2017: 92).

“Kiçî qeleşê dêsî ro **seyîn** yeno zere” (2024: 18).

“**Qey** ti wazena ma bimirin” (2024: 19).

Zerfa Wextî

“Heta **eyro** mi to ra nimit la ez to ra raşt vacî” (2017: 57).

“Ez o **eyro** şorî banîyî hela çi esto” (2024: 28).

“**Enka** ti çîrê remaya” (2024: 39).

“**Enka** yew waya ma ber ako bêro zere, şima go çi bidê ya” (2017: 58).

“Ez **nika/eka** yena” (Çimeyo Fekkî)

“**Emserr**” (Şanlı, 2017: 106) / “**Emser**” (Çimeyo Fekkî)

“**A gavî**” (Şanlı, 2017: 106) / “**A gamî**” (Çimeyo Fekkî)

““Elik **gava** şino zere” (2007: 22).

“**Her gav** (Şanlı, 2017: 106) / “**Her gamî**” (Çimeyo Fekkî)

“**Key** gi sereyê to kewt tengî şo çarşefa xo aki” (2017: 42).

“**Key** /**Kenga**” (2017: 92).

Fekê Licê de tayê zerfî yê bînî:

“**Ana** weş awniyeno daranê xwu ra” (2024: 9).

“**Ana** / **Anakî**” (2017: 109).

“Birayê aye **ûca** can dano û mireno.” (2024: 27).

“**Ewca**” (2007: 10).

“Ez **reyna** zî nêresaya kardîya xo.” (2017: 81).

“Şinê, şinê, Fate **hewna** vana” (2017: 118).

“Ez **hey**na nêvana” (Çimeyo Fekkî).

“Paşa **ancî** eno çî vînen” (2024: 19).

“Ez **ena hewe** zî nêvacî çîke **heya hewêna** Homa pîl o” (2024: 19).

“**ena hew/ enew**” (Çimeyo Fekkî).

“Citêr **ena rey** kono şikan ser” (2017: 45).

“Ez **hendî** bi to bawer niya û to rê cînîti nêkena” (2024: 20).

Edatî

Fekê Licê de zî edatê serekeyî yê sey “**bi, bê, de, pê, ra, rê**” nê nimûneyanê dewan de hempar ê. La şuxulnayîşê tayê edatan de cîyayî est a.

Ro

Zazaki de edatê “ro”yî zafane manayanê sey datîf û ablatîf dano. Dewanê Hezan, Comelaş û Qeldar de zafane no edat nê manayan dano:

“Koyan **ro** geyreno” (Şanlı, 2017: 101).

“Yew luy melayî vînen û çîmanê xo riştayî **ro** pîs kena” (Tektaş, 2017: 23).

“Fatik cerebnena, yew rey di şimik linga ya **ro** ruşeno” (Tektaş, 2017: 43).

Labelê dewanê Beney, Dingilhewa û Licoke de no edat mana û fonksîyonanê cîyayan de yeno şuxulnayene:

“Xwura ez zî **ro** cînîyêka zana geyrayne” (Doğuç, 2024: 18).

“Çimê înan ginenê **ro** jobînan ro” (2024: 24).

“Enê se kenê, se nêkenê zerê cê **ro** cînîya cê nêbeno sipey” (2024: 24).

“Şak pîlanêke **ro** min nêvirazo” (2007: 14).

“Tim tada **ro** înan kena” (2007: 127).

Di De

Edatê “de” yo ke manaya datîf dano, fekê Licê de zî est o û nimûneyê dewa Qeldare de no edat sey “de” mendo. Labelê seke yeno zanayene formo kehen yê nê edatî formê “di ... de” yo. Mewlûda Xasî de zî no edat bi nê formî sey bazinedat ameyo şuxulnayene (Xasî, ?); (Xasî E. , 2013).

“Xerc kero yew dirheme kamo tamam

Yo hevalê min **di** cennet **de** mudam” (Xasî M. E., ? : 29).

Seke beyte corênî ra aseno Xasîyî no edat sey “de” ney sey “di ... de” şuxulnayo. Dewanê Hezan, Beney, Licoke de zî no edat sey formê kehenî “di ... de” yo:

“**Di** keyey îne **de** yew nêmendo” (Şanlı, 2017: 101).

“Qanzê pîre **di** fekê beyray **de di** kox **de** benê” (Doğuç, 2024: 32).

“Xwu **di** tenûre **de** limit” (2024: 32).

“Birmeyê aye zî **di** zereyê cay **de** yo” (2024: 35).

“Şima ende mêrdeyî **di** dewe **de** yê” (2024: 38).

“A çi keyna wa **di** mîyanê keynan **de**” (2007: 107).

Di Ro

Dewa Beney û Licoke de ma rastê bazinedatê “di ... ro” ameyê:

“Padişa û lacê xwu **di** verê dewêke **ro** vênê ra” (2024: 24).

“**Di** serê melhefê bûke **ro** yew espice vêrena ra” (2024: 24).

Dir

Edatê “de” yî yo ke manaya lokatif dano tayê fekan de ewro zî xo sey “der/dir”î pawito. Dewanê Hezan Beney, Licoke de zî ma rastê formê “dir”î ameyê:

“Mi **dir** meye” (Şanlı, 2017: 103).

“Qey cînîya to to **dir** xaîn a. Hema sero yenê mi **dir** heredênê” (2024: 19).

“Ez o to **dir** bizewecî” (2024: 20).

“Birayê keyneke zî aye **dir** nişeno ro û bermeno” (2024: 22).

“Hawnêna herêke hani yo ‘Elikî **dir**’” (2007: 25).

Wa

No edat zafane fekanê bînan yê dimilî de sey formê “ya” yî yeno şuxulnayene la no edat heme fekanê zazakî de aktîf nîyo. Kirkan fonksiyonê nê edatî wina îzeh keno: “Peyedatanê zazakî ra tayê ci ganî sey allomorfê yewbînê bêrê qebulkerdene. Mîsale peyedadê “a”, “wa” û “ya” hetê mana û şeklî ra zêde ro pê manenê. Seke yeno zanayene zazakî de vengê /y/ û /w/ semî-konsonant ê. Nê her di vengî eşkenê vera pê bişuxulîyê” (Kırkan, 2021a: 213). Fekê Licê de dewanê Hezan, Beney û Licoke de no edat est o:

“Çîke dare **wa** nêmando” (Şanlı, 2017: 103).

“Kamo ke hetê keyeyê pîre **wa** bêro qanzî hîs kenê û qire qirînî kenê” (2024: 32).

“Cang fam keno ke hebêna zî bîno pîre **wa** go pîre nêmiro” (2024: 36).

Qeybê

No edat o ke dewanê Licok û Beney de est o manaya “bi qey, qey, qay, qaydê, semedê, seba” dano.

“Ez o berî **qeybê** ‘eks û înatê şarî” (2007: 108).

“**Qeybê** a jo kişeno” (2007: 51).

“Heme dewican firaqê xwu **qeybê** awe kerdê hedre” (2024: 38).

“Ez to ra cewaban vacî, la **qeybê** her cevabî gere ti kîsêke zêran bidê mi” (2024: 7).

Bestoxî

Bestoxî çekuyan, komçekuyan û cumleyan pêra girê danê. Seke Kırkan zî îzeh keno bestoxî beyntarê nomînal morfolojî û verbal morfolojî de ca gênê û beyntarê unsuranê cumle de peywendî tesîs kenê (Kırkan, 2022: 251). Cêr ra ma tayê bestoxê sereke yê fekê Licê nimûneyan reyde mojnayê:

“Zaf zana ya **la** zaf zî bi hêrsa” (2024: 18).

“**Labelê** yew şertê mi esto” (Tektaş, 2017: 59).

“**Wa** cîniya zana bo” (2024: 18).

“**Eger** şima awe wazenê qeybê awe **gere** şima hewe keynaykey xwu bidê min” (2024: 38).

“**Eke** ti vacê “deh”, hera to xerepêna” (Tektaş, 2017: 57).

“**Ya** ez to wegîrî **yan** ti mi wegîre” (2024: 17).

“O zî **nê** merde yo **nê** conde yo” (2024: 20).

“Cer de **hem** awe tay bena **hem zî** germikine bena” (2024: 22).

“Keye di ecêbêk zerec **û** arweşî ha pêser o yê” (Tektaş, 2017: 58).

“Dêw yi di **zî** bi feko weş xeber dano” (Tektaş, 2017: 80).

Zazakî de yew bestoxo muhîm zî bestoxê “ke” û varyantê ci yê. No bestox zafane seba eşkerakerdiş û zelalkerdîşê mana yeno şuxulnayene. No bestox ge-ge zî seba îfadekerdişê manaya wextî yeno şuxulnayene û gureyan hetê wextî ra besteno yewbînan ra (Karabeyser & Söylemez, 2020: 17). Fekê Licê de nê varyantê nê zemîrî est ê: “**ke, ki, k’, ku, gi, g’**”.

“Hawnêna **ke** zerey pîzey biray de kîngerî çînê” (2024: 27).

“Zelale şina **ki** çi bivîna!” (Çimeyo fekkî)

“Wexto **k’** şina êdî her çi qedîyayo.” (Çimeyo fekkî)

“Mela gayanê xo akeno û keno **gi** misas û nîreyê xo serê dar di birono” (Tektaş, 2017: 23).

“Yeno **ge** xwu rê Belqîsa biwazo” (2024: 20)

“Inze gava **g’** hanêna Delû Fikrî giroto pey banano” (2007: 105).

“Hanêno **ku** Pîre ronîştî ya” (2007: 13).

Karî

Karî ê tewirê çekuyanê serekeyanê verbal morfolojî yê ke zafane babetanê sey mesder, kopula û wextan binbeş benê. Mesderê karan fekê Licê de {-iş} o û karê mesderî nêrî yo: vatişê to, wendişê kitabî.

Kopula (Karo Nêmcet)

Seke Kırkan zî bala ma anceno ser, kopula dimilî de sey “karo nêmcet” qebûl beno û seba nameyan ra fiîl viraştîşî yeno şuxulnayene (Kırkan, 2021b: 238). Fekê Licê de demo nikayin de, goreyê şexsan kopula wina yena antene:

Tablo 6. Kopula (Karo Nêmcet)

Dewa Hezane²⁷	Dewa Qeldare²⁸
Ez zana wa .	E zana ya . / E dewic a .
Ti zana yê . (n)	Ti zana yê . (n) / Ti dewic ê .
Ti zana wa . (m)	Ti zana ya . (m) / Ti dewic a .
We zana w' . (n)	We zana w' (n) / We dewic o .
Ya zana wa . (m)	Ya zana ya . (m) / Ya dewic a .
Ma zana yê .	Ma zana yê . / Ma dewic ê .
Şima zana yê .	Şima zana yê . / Şima dewic ê .
Ê zana yê .	Yî zana yê . / Yî dewic ê .

Wextî (Demî)

Zazakî de wextî/demî zafane sey demo vîyarte (dîyar û nedîyar), demo ameyox, demo nikayin û demo hîra yê (Kırkan, 2021b: 133). Labelê teqşimkerdişê kokê karan de, teqşimkerdişêko sey demê vîyarteyî û demê nikayinî zî mequl o. Xora zazakî de zafê fekan de demo nikayin, hîra û ameyox sey pê yê û bi saya tayê zerfanê wextan ferqê nê wextan dîyar beno ke no dîyarkerdişêko morfolojîk nîyo, semantîk o. No ferq fekê Sêwregi de bi saya tayê partîkelan, bi şekilêkê îşaretkerdişê morfolojîkî yewbînan ra abirîyeno. Fekê Licê de zî ferqê demo nikayin û deme hîrayî çin o. Labelê sey fekê Sêwregi partîkelê demê ameyoxî est o ke no partîkel varyantanê sey “o, go, ga, ego” yo. Ma cêr ra nimûneyê nê varyantanê nê partîkelî motê ra:

“Ezo bi çi rî şî keye?! Ezo senî biewnîya rîyê merdîman ra” (Tektaş, 2017: 128).

“Kînga tûrikê ma bî pîrî ma **go** ageyrin ra keye” (2024: 26).

“Ez **go** bikoyî mîyanê mircanan” (Tektaş, 2017: 91).

“To vizêrî neyarê min nêkiştêne **ga** o min bikişo” (2024: 18).

“Mi sere birnenê, **ego** goştê mi yin rê tehl tehl sey ziqumî, bib” (Tektaş, 2017: 42).

“Ti vana **ego** bi derzîna to bibo weş” (Tektaş, 2017: 63).

“Xora **ego** cilanê xo veco, lac bo keyna bo ti **go** fam bikê” (Tektaş, 2017: 94).

“Lacê m’, xora **ego** nêzdî ra Elîcan eskerîya xo biqedêno” (Tektaş, 2017: 95).

Partîkelê “go” û “ego” yê nimûneyanê corênan, dewa Qeldare de sey varyantanê “ko” û “eko” yî est ê.

Seba demê nikayinî tayê fekanê dimilî de, yew partîkel est o. Malmîsanij îzeh keno ke mintîqa ra mintîqa varyantê nê partîkelî wina yê; “hawo, hawa, haw, haya, hay, ha, hew, hey ho, o, a, wa, wo, ya, yo” (Malmîsanij, 2015: 219). Fekê Licê de varyantê nê partîkelî “ha”, “hê”, “hay” yê. Cêr ra ma nimûneyê nê partîkelî motê ra:

“Ewnêno gi heş û luy **ha** yewbînan di şa benê” (Tektaş, 2017: 106).

“Heş zî **ha** ser locin di goşdarîya yi kena” (Tektaş, 2017: 106).

“Wir di zî **hê** ser endelî de, verê tîcî de vindertê” (Tektaş, 2017: 116).

“Bay to **ha** kardî seqêneno” (Tektaş, 2017: 117).

“Ma **hay** yenê kîye” (Çimeyo fekkî).

²⁷ Nê nimûneyê dewa Hezan tezê Esat Şanlı yo ke sey çime ameyo mojnayene ra ameyo girewtîş, r.53.

²⁸ Çimeyo Fekkî

Destkewteyî

Fekê Licê sey cografya merkezê fekanê vakur û başûrî de yo û derûdormeyê ci de qeza û dewê ke kurmanckî qisey kenê est ê. Seke aseno no feko ke binê tesîrê coğrafyaya xo de mendo, zafê xususîyetê xo yê morfolojîkî pawitê û mîyanê xo de zî dewe ra dewe ferq û cîyayîyan mojneno ra. Çend dewê ke na xebate de sey nimûne ameyê weçînaye ra zî merdim dewlemendî, ferq û cîyayî yê nê fekî vînenno.

Munaqêşe

Tesnîfkerdişê fekanê zazakî de, fekê Licê daxîlê fekê merkezî yo û zafane taybetmendîyanê karakterîstîkanê fekê merkezî xo de hewêneno. Labelê no fek hetê tayê xususîyetanê morfolojîkan ra wayîrê xususîyetanê cîyayan o.

Peynîye

Teqşîmkerdişê fekanê zazakî de fekê Licê mîyanê fekanê merkezî de ca gêno û zafane taybetmendîyanê fekê merkezî mojneno ra. Morfolojîyê fekê Licê de, rewşa nameyan de halo sade de tenya nameyê zafhûmarî bi peygirê {-i}yî bi şekilêkê morfolojîkî yenê îşaretkerdene. Halo ante de (oblîk) nameyê nêrî bi peygirê {-i}yî, nameyê makî bi peygirê {-i}yî, nameyê zafhûmarî bi peygirê {-an}î, bi şekilêkê morfolojîkî yenê antene. Rewşa vengdayîşî de nameyê nêrî bi peygirê {-o}yî, nameyê makî bi peygirê {-ê}, nameyê zafhûmarî bi peygiranê {-îno}, {-ên}, {-i}yî yenê îşaretkerdene. Fekê Licê de nameyî bi peygirê {-êk -êke/-êki} benê nedîyar. Labelê wexto ke nameyî, sifetan reyde yenê şuxulnayene, nedîyarîya nameyan de goreyê cinsîyetî peygirî bedilîyenê û nameyê makî peygirê {-êka}, nameyê nêrî peygirê {-êko} gênê. Taybetmendî û cîyayîyêka gird ya fekê Licê xo îzafeya nameyan de mojnena ra. Zafane îzafeya nameyan de ferqê nêrî û makî orte ra wedarîyayo û heme nameyî bi peygirê nêrî {-ê} yenê antene. Labelê dewa Comelaş de, îzafeya nameyan de cinsîyetî xo pawito û sey standardî, îzafeya nameyanê makîyan de peygirê {-a}, nameyanê nêrîyan de zî {-ê} yeno şuxulnayene.

Zemîranê şexsan de fekê Licê de seba kesane hîrêyinan varyantê cîya yê nê zemîran est ê ke seba kesê yewhûmarê nêrî halo sade de varyantê “we/ew/aw/yo” û halo oblîk de varyantê “yî/yî/ê” est ê. Seba kesa hîrêyina makî halo sade de varyantê “ya” û halo oblîk de varyantê “ya/aya/aye” est ê. Seba kesê zafhûmarî halo sade de varyantê “yî/ê” û halo oblîk de varyantê “yîn/îne/cînan” est ê. Fekê Licê de seba zemîrê agêrokî varyantê “xu”, “xwu”, “xwi” est ê. Seba zemîrê yewbînîni ma fekê Licê de varyantê “yewbînan”, “werîbînan” û “jobînan” tesbît kerdê. Sey zemîrê alozîye, fekê Licê de zî zemîrê “ci” est o ke no zemîr hetê cinsîyetî ra notr o û seba şexsanê makîyan “ca” û seba şexsanê nêrîyan “cê” zî nê fekî de est o. Fekê Licê de sey zemîrê, zemîrê alozî “tera” zî est o. Halo xoser de zemîrê nîşankerdeneyî seba nêzdî “eno (n), ena (m), enî (zfh)” ê; seba dûrî “aw/o (n), aya (m), ay/yî (zfh)” ê. Nê zemîrî halo oblîk de seba nêzdî “enî (n), ena (m), enînan/enya/enîyan (zfh)” est ê. No zemîr halo oblîk de seba dûrî “ayî (n), aye (m), înan (zfh)”ê. Zemîranê nedîyaran de zemîrêko balkêş oyo ke fekê Licê de zî zemîrê “kiçî” est o ke no zemîr zaf tayê fekanê zazakî de est o.

Fekê Licê de îzafeya sifetan de cinsîyetî û peygirê îzafeyan xo pawito. Çike fekêko bîn yê merkezî fekê Çewlîg de zafane peygirê îzafeyan meylê kewtişî de yê. Reyna sifetanê nîşankerdeneyî de zî sifet û nameyî binê tesîrê cinsîyet, hûmare, nêzdî û dûrî de yê û halo sade û oblîkî de zî nê sifetî bedilîyenê. Halo sade û nêzdî de nê sifetî “eno (n), ena (m), enî (zfh)” yê; halo sade û dûrî de nê sifetî “aw (n), a/aya (m), ay (zfh)” ê. Halo oblîk û nêzdî de nê sifetî “enî (n), ena (m), enî (zfh)” yê; halo oblîk û dûrî de zî “ay (n), aya (m), ay (zfh)” yê. Fekê Licê de seba pêveronayîşê sifetan peygirê {-tir} û {-êr}î zî est ê labelê zafane peygirê {-tir}î yeno şuxulnayene ke sey kurmanckî yo.

Fekê Licê de tayê çekuyê ke sey zerfan yenê şuxulnaye de bedilîyayîşê vengî virazîyayo: ewro>eyro; nika>enka/eka. Fekê Licê de xo mîyan de tayê zerfê ke heman manayî danê est ê yan zî

varyantê nê zerfan est ê: reyna>ancî>hewna>heyna; ûca>ewca; ena rey>ena hew>ena hewe>enew>; seyîn>sehîn; a game> a gavî>her gave.

Fekê Licê de, bîlhesa tayê edatan de tayê xususîyetê taybetî vejîyenê werte. Edatê “ro” yî nê fekî de wayîrê fonksiyon û manayanê cîya-cîyayan o. Peyedatê “a, wa, ya”yî fekê Licê de sey varyantî “wa”yî est o. Fekê Licê de seba edatê “seba, semedê” edatê “qeybê” zî est o. Edatê “de”yî tenya zî est o labelê formo kehen yê nê edatî “di ... de”yî zî xo fekê Licê de pawito.

Fekê Licê de peygirê mesderan {-iş} o û no peygir nêrî yo. Fekê Licê de partîkelê demê ameyoxî est o û varyantê nê partîkelî “o, go, ga, ego” yo. Fekê Licê de partîkelê deme nikayinî zî est o û varyantê nê partîkelî “ha”, “hê” û “hay” yê.

Pêşnîyazî

Ma hêvî kenê ke na xebate fikr bido xebatanê neweyan û bingeşênan. Çike zazakî de ehemîyetê xebatanê dîyalektolojîkan werte de ya ke fekê Licê ser o zî ihtîyacîya ma bi zafê xebatan est a. Ma hêvî kenê ke na xebata ma ya mutewazîye seba xebatanê hîna hîrayan yê muqayesekerdene û teswîrkîyan rayîrêk akerê ke fekê Licê hetê fonolojî, morfolojî, semantîk û leksîkolojîyî ra bêro xebitîyayîş.

Beyan ve Açıklamalar

- 1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı:** %100 birinci yazar.
- 2. Çıkar çatışması:** Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 3. Etik Raporu:** Bu çalışmada herhangi bir denek kullanılmadığından ve röportaj gibi yöntemler kullanılmadığından etik kurul onayı gerekmemektedir.
- 4. Araştırmanın Modeli:** Araştırma Makalesi. Bu çalışmada Lice ağzının morfolojisini betimleyici bir şekilde sunmak istediğimizden eldeki folklorik metinler ve bu ağız üzerine hazırlanan çalışmalar vasıtasıyla Lice ağzı morfolojisinin genel bir şeması çıkarılmıştır.

References

- Anuk, N. (2023). Heremê Pasûrî de zemîrê kesî û zemîrê nîşanî. *Tarih-kültür-folklor-coğrafya-inanç; Kul/Pasur* (s. 349-363). içinde. Kriter Yayınevi.
- Baluken, Y. (2019). Hetê gramerî ra fekê Çewlîgî. [Tezê Lîsansê Berzî, Unîversîteya Artukluyî ya Mêrdînî]. Merkezê YÖK Tezî.
- Başaran, M. (2019). Sêwregî de eşîrê kirmancan (dimilîyan) û kirmancîya (dimilkîya) înan. [Tezê Lîsansê Berzî, Unîversîteya Artukluyî ya Mêrdînî]. Merkezê YÖK Tezî.
- Bingöl, İ. (2021). *Rêzimana Zazakî ya devoka Gimgimê*. Avesta.
- Bingöl, İ. (2023). *Têverşanitişê fekê Gimgimî û yê Çewlîgî*. Avesta.
- Biricik, M. (2019). Bazı yörelerdeki Zazaca ses değişimleri (Halifan, Az Bademli, Dere Köyü, Eğil, Babaocağı). [Tezê Lîsansê Berzî, Unîversîteya Bingölî]. Merkezê YÖK Tezî.
- Çem, M. (2013). *Türkçe açıklamalı Kirmancca (Zazaca) gramer*. Deng Yayınları.
- Doğuç, E. (2024). Licê ra Çend Hikayeyî. [Proje yê Lîsansê Berzî yê Bêtezî, Unîversîteya Artukluyî ya Mêrdînî].
- Gündoğdu, S., & Bulan, A. (2023). Ezafe in Zazaki. *Toronto Working Papers in Linguistics*, 45(1), <https://doi.org/10.33137/twpl.v45i1.41679>.
- Gündüz, D. (2009). *Türkçe açıklamalı Kirmancca/Zazaca dil dersleri*. Vate.
- Karabeyser, A., & Söylemez, İ. (2020). Zazaki di bestoği sadeyi (Zazaca'da basit bağlaçlar). *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü*, 6(12), 9-23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buydd/issue/62094/929673>.
- Keskin, M. (2008). Zur dialektalen gliederung des Zazaki. [Tezê Lîsansê Berzî, Der Johann-Wolfgang-von-Goethe-Universität].
- Kırkan, A. (2021). Zazakî de edatî. *Kurdiname*(4), 206-226. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kurdiname/issue/62193/911569>.
- Kırkan, A. (2021). *Zazakî de kar*. Peywend.
- Kırkan, A. (2021). Zazakî de zemîrî. *Zazakî û zazayî rêzexe batê akademîkî (edebîyat, ziwannasîye, folklor, perwerde)* (s. 243-263). içinde. Peywend.
- Kırkan, A. (2022). Zazakî de bestoxî. A. Kırkan, & M. Yonat (Dü) içinde, *Rêzegotarên zimannasîya kurdî, destpêk û têgehên sereke* (s. 227-254). Peywend.
- Kırkan, A. (2024). *Fonolojîya Zazakî, devokên bakur, başûr û navendî*. Vate.
- Lezgîn, R. (06.08.2009). *Nameyê Dew û Mezrayanê Licê*. 12.02.2024 tarihinde Zazakî.Net: <http://www.zazaki.net/haber/namey-dew-mezrayan-lic-80.htm> adresinden alındı.
- Licokic, M. (2007). *Sanikan û deyîranê Licê ra*. Vate.

- Malmîsanij, M. (2015). *Kurmancca ile karşılaştırmalı Kirmancca (Zazaca) dilbilgisi*. Vate.
- Mann, O. (1932). *Mundarten der Zâzâ, hauptsächlich aus Siwerek und Kor*. (K. Hadank, Dü.). Verlag Der Preussischen Akademie Der Wissenschaften.
- Paul, L. (1998). *Zazaki grammatik und versuch einer dialektologie*. Reichert Verlag.
- Qetekonij, M. (2018). *Tayê xususîyetê fekê Şankuşî*. Roşna.
- Selcan, Z. (1998). *Grammatik der Zaza-sprache: nord dialekt (Dersim-dialekt)*. W&T.
- Söylemez, S. (2014). Melekan, Gaz ve Muradan köyleri Zazacasının ses değişimi yönünden karşılaştırılması. [Tezê Lîsansê Berzî, Unîversîteya Bîngolî]. Merkezê YÖK Tezî.
- Şanlı, E. (2017). Têvernayîşê kurmanckî û zazakî: Nimûneyê Licê û Hezanî. [Tezê Lîsansê Berzî, Unîversîteya Artukluyî ya Mêrdînî]. Merkezê YÖK Tezî.
- Tektaş, İ. (2017). Mıntıqaya Licê ra diwêş sanikî û versîyonê înan: Pêveronayîş û tehlîl. [Tezê Lîsansê Berzî, Unîversîteya Artukluyî ya Mêrdînî]. Merkezê YÖK Tezî.
- Todd, T. L. (2008). *Grammar of Dimili also know Zaza*. Electronic Publication.
- Vateyî, G. X. (Dü.). (2005). *Rastnuştîşê kirmanckî (zazakî)*. Vate.
- Xasî, E. (2013). *Mewlîdê kirdî*. (R. Lezgîn, Dü.) Nûbihar.
- Xasî, M. E. (?). *Mewlîd*. (W.K.Merdîmîn, Dü.) Hîvda.
- Yıldız, P. (2017). *Mehelî û kirmanckîya înan*. Vate.
- Yıldız, P. (2023). Dimiliyê Modanî û fekê înan. [Tezê Doktora, Unîversîteya Dicle]. Merkezê YÖK Tezî.